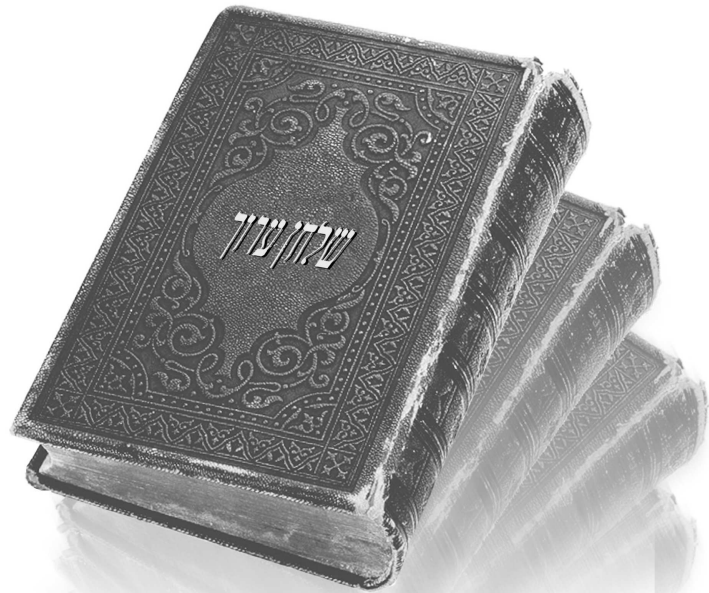

קנין הלכה

3

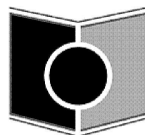
מראי מקומות

מס' 9

חודש אלול תש"פ

יו"ד הלכות בשר בחלב

סימן צו, וסימן צ

Dirshu
דרשו ד' ועוז
קרן עולמית לחינוך
ועידוד לימוד התורה

קנין הלכה

לתשומת לבכם: במראי מקומות אלו הושקע עמל רב. אין להעתיק, לצלם וכד' ללא קבלת אישור בכתב מ"דרשו"

ציונים לדברי הפמ"ג
שנכללים בחומר הנלמד בחודש אלול תש"פ
יו"ד סי' צו

סימן צו

סעיף א

מ"ז ס"ק א, ד, ח.
ש"ד ס"ק ב, ד, ח [כולו, גם השאלה], ס"ק ט

סעיף ב

ש"ד ס"ק טז

סעיף ג

מ"ז ס"ק י
ש"ד ס"ק ח

סעיף ד

מ"ז ס"ק יג
ש"ד ס"ק ד

סעיף ה

ש"ד כא

קנין הלכה

סימן צו

סעיף א

גמ' חולין דף קיא: צנון שחתכו בסכין שחתך בה בשר אסור לאוכלו בכותח, וה"מ צנון דאגב חורפיה בלע. רש"י דף קיב. ד"ה קישות.
גמ' ע"ז דף למ. והקורט של חילתית וכו' עד והוה ליה כנותן טעם לשבח.

בדין דבר חריף מצינו ג' עניינים מהודשים:

א. 4 החותך דבר חריף [כגון צנון] בסכין שיש על גבה שמנונית בשר, נבלע הבשר בצנון. ואף שהסכין והצנון אינם חמים, מ"מ דוחקא דסכינא עם חריפות הצנון מבליע את הבשר בצנון. וה"ה אם אין שמנונית ע"ג הסכין רק בלוע בה טעם איסור, נאסר הצנון, דדוחקא דסכינא גם פולט מהסכין את הבלוע בה.

ב. אין קולא דנ"ט בר נ"ט בחריף. סכין שבלוע בה טעם בשר וחתך בה צנון, אסור לאוכלו בכותח, ולא אמרינן שהטעם הנבלע בצנון נקלש ונעשה נ"ט בר נ"ט, משום שהדבר החריף מושך אליו את טעם הבשר בכל תוקפו ואין הטעם נקלש [כך נקט רש"י בדף קיב. ד"ה קישות בחד לישנא], וכן פסק בספר התרומה [הובא בטור], וכתב הש"ך [ס"ק ו] דכן דעת כל האחרונים וכן נוהגים.¹

ג. אין קולא של אינו בן יומו בדבר חריף. איתא בגמ' ע"ז [דף למ.]. דקורט של חילתית שחתכו בסכין של נכרי נאסר, ואף שהסכין אינו בן יומו, מ"מ חריפות החילתית ממתקת את הטעם ומשוויא לו לשבח. [גם בדין זה כתב הש"ך שם שדעת כל האחרונים להחמיר וכן נוהגין].

ואף שיש מהראשונים [רבינו יחיאל המובא בב"י] שאמרו שאין לנו להחמיר אלא בצנון וחילתית המובאים בגמ', מ"מ להלכה נקטינן לאיסור בכל דבר חריף.

ועיין ברמ"א [סי' צה ס"ב] שכתב חומרות אלו של דבר חריף לגבי בישול של דברים חריפים בכלי בשר, שאין בזה קולא של נ"ט בר נ"ט ולא קולא של אינו בן יומו. ועיי"ש בפ"ת [ס"ק ד] שהביא דיש אחרונים הסוברים דרך בדוחקא דסכינא אמרינן דאין דין נ"ט בר נ"ט ולא בבישול של חריף, ונקטו לדינא דאם המאכל ספק חריף, יש להקל בבישול בכלי בשרי.

כתב הט"ז [ס"ק ג] שאם יש קריי"ן מפורר בתוך קערה חלבית אין הוא בולע ממנה כיון שאין כאן דוחקא דסכינא.²

ביאורים והערות

1. תוספת עיון

עיי' תוס' [דף קיא: ד"ה הלכתא] שכתבו להביא ראיה לשיטת הריב"ן דאין קולא דנ"ט בר נ"ט בבישול, שהרי בחריף מחמירין, ובישול לא גרע מחריף. אמנם להלכה נקטינן להקל בדיעבד בדין נ"ט בר נ"ט בבישול, ולהחמיר בדבר חריף, [כן נקט בסה"ת המובא בטור סי' צה וסי' צו], והיינו שהסה"ת סובר שדבר חריף מושך אליו טעם טפי מבישול. ועיי' בפמ"ג [ש"ד ס"ק ב] שציי' למחלוקת זו.

2. עיי' בפמ"ג [מ"ז סוס"ק ג] שהביא את דברי התורת חטאת [כלל מז דין ב הובא לעיל בט"ז סי' צה ס"ק יח] דמותר להניח תבלין ושאר דברים חריפים בכלים של גויים נקיים משום שדבר יבש אינו פולט מכלי, ודייק משם הפמ"ג דא"כ קריין שיש בו לחות קצת יעשה חלבי אם הונח בכלי חלבי, והניח בצ"ע.

מקור החומרות של דבר חריף

הפמ"ג [מ"ז ס"ק א] הביא ראייה משו"ת הרשב"א [סי' תצז] שדבר חריף אסור באינו בן יומו מן התורה, וכן דייק הפת"ש [סי' קי דיני ספק ספיקא אות יט מדברי רע"א בשו"ת סי' מט], ודלא כתשובת כנסת יחזקאל המובאת בפת"ש [שם] שנקט שאינו אלא מדרבנן, וע"ע בפת"ש שהביא מתשובת שיבת ציון שאין מקום להסתפק בזה, שהרי כל הנידון הוא אם יש כאן טעם לשבח או לפגם, ואם אמרו חכמים שיש כאן טעם לשבח ממילא ה"ז אסור מהתורה.

[ולפי סברת השיבת ציון הנ"ל, ה"ה דשאר החומרות של דבר חריף שנתבארו לעיל הן מן התורה, דקים להו לחז"ל שדבר חריף נבלע גם בצונן, וכן לא נקלש בו הטעם להיותו נ"ט בר נ"ט].³

עיי' פת"ש [ס"ק א] שהביא משו"ת משכנות יעקב [סי' לג] שנקט לעיקר דרך בחילתית אמרו דמחליא לשבח ולא בשאר דברים חריפים, [כשיטת הרשב"א בתשובה סי' תצז ורבינו יחיאל המובא בב"י, אך לא מטעמים אלו כפי שיתבאר להלן]. ומעמו משום שהרמב"ם [פיהמ"ש בע"ז שם] וכן הרא"ה [ב"ה בית ד' שער ד' דף לט]. ביארו בגמ', שהמיתוק שיש בחילתית אין עניינו שהחילתית משיבחה את הטעם הנפלט מהסכין, אלא הכוונה שהיות והחילתית היא חריפה ביותר ואינה ראויה כ"כ למאכל אדם, לכן כשמתערב בה השומן הוא מבטל קצת את טעם החריפות וממתקן ועושה אותו יותר ראוי לאכילה, ולכן אין זה נותן טעם לפגם אלא לשבח. וכל זה שייך רק בחילתית שצריך לעשותה ראויה יותר לאכילה, משא"כ בשאר דברים חריפים שאינם צריכים מיתוק, ואדרבה ככל שהם חריפים יותר הרי הם משובחים יותר. [ומפורש ברא"ה עור, דאין הכוונה לטעם הנפלט מהסכין אלא לשמנונית האיסור שעל גבי הסכין, וכן פירש גם הריטב"א בסוגיא בע"ז].

אמנם לדינא כבר הובא לעיל דנוהגים להחמיר בכל הדברים החריפים כשיטת ספר התרומה, אך כתב הט"ז [ס"ק ח] בשם מהרא"י, דכאשר יש קצת סברא להקל מקילים בשאר דברים חריפים, כי הרבה הוכחות כתב מהר"ם שדוקא חילתית מחליא לשבח ולא שאר דברים חריפים. [אמנם סברא זו של מהרא"י שייכא רק לגבי אינו בן יומו, ולא בבן יומו].⁴

ביאורים והערות

3. תוספת עיון

בשו"ע אור"ח [סי' תנא סעיף ו] מבואר שבדיני הגעלת כלים אזלינן בתר רוב תשמישו של הכלי, וכלי שרוב תשמישו בכלי שני די להגעילו בכלי שני וא"צ כלי ראשון. והקשו האחרונים, מה בכך שרוב תשמיש הכלי בכלי שני, מ"מ אם בלע בו פעם אחת בכלי ראשון אין בליעה זו נפלטת בכלי שני, ויאסור אח"כ להשתמש בכלי זה בכלי ראשון משום דאז ייפלט הבלוע שנבלע בכ"ר. וכתב בשו"ת רמ"ע מפאנו [סי' צו] שקולא זו דאזלינן בתר רוב תשמישו מיוסדת על דין נטל"פ, דכיון שכבר עבר מעל"ע מאז בליעת האיסור תו אין כאן איסור תורה רק איסור דרבנן, ובדרבנן הקלו ללכת אחרי רוב תשמישו. והקשו האחרונים דאכתי ניוחש שמא ישתמש עתה בכלי בדבר חריף אשר לגביו אין דין נטל"פ, דהחריפות מחליא לטעם הנפלט והו"ל נותן טעם לשבח, וה"ז איסור תורה, ובשלמא אם הך דינא דחריף מחליא לשבח הוי מדרבנן, י"ל דהקלו בדרבנן, אך לפי מה שהובא שיש בזה איסור תורה, א"כ איך לא חששו שמא יבשל דבר חריף. ועיי' בדעת תורה [סעיף זה ד"ה ודע] שהביא דאכן בשו"ת בית שלמה כתב דלענין דבר חריף לא אזלינן בתר רוב תשמישו, וכ"כ החזו"א [אור"ח סי' קיט ס"ק טו בד"ה ולהאמור]. אמנם בחזו"ד [ביאורים ס"ק ז] וכן בב"מ [סעיף ג] משמע שגם לגבי דבר חריף הולכין אחרי רוב תשמישו, רצ"ע.

4. תוספת עיון

בעיקר הך דינא דחילתית [ושאר דבר חריף] ממתק את הבלוע הפגום שבסכין, הקשה הריטב"א [ע"ז דף לט ד"ה ואע"ג] דכיון שכבר נפגם הבלוע ויצא מכלל איסור, איך יחזור לאיסורו ע"י מיתוק החילתית, והרי זה כמבשם נבילה סרוחה או מבשם עפר שאינו חוזר וניעור. וכתב הדעת תורה [סעיף זה] דלפי הר"ן [סוף מסכת ע"ז דף מ. בדפי הרי"ף ד"ה לא] מיושבת הקושיא, דהר"ן כתב שם דהבלוע עצמו אינו סרוח והוא עצמו אסור, אלא שכאשר הוא מתערב באוכל אין הוא משיבחו אלא פוגמו ולכן אינו אסור, ולפי"ז א"ש שחילתית ודבר חריף גורמים לטעם הנפלט אליהם ששיבחה אותו ולא יפגום. [והריטב"א סבר כתוס' (ע"ז דף עו) שנקטו שהבלוע בכלי נסרח ופוקע איסורו גם קודם שנתערב].

קנין הלכה

בשיעור של בליעת הטעם בתוך הצנן יש כמה שיטות בראשונים:

- א. שיטת הרא"ש, שהצנן בולע רק כדי קליפה.
 - ב. שיטת הראב"ד והרא"ה שזה בולע כדי נמילה, וכך פסק השו"ע.
 - ג. שיטת הרשב"א, שהצנן כולו נאסר, וכתב הרמ"א שלכתחילה יש לחוש לשיטת הרשב"א.⁵
- ואין נ"מ בין אם הסכין מקונח לאינו מקונח, וכן אין נפק"מ בין איסור שמן לאיסור כחוש, אלא המקילים הקלו גם באיסור שמן, [שע"י דוחקא דסכינא בחרף אינו מפעפע כיון שהוא צונן, ורק כשיש חום, כגון צלי, אמרינן בגמ' דדבר שמן מפעפע בכולו]. והרשב"א החמיר אף באיסור כחוש משום שטבע הדבר החרף למשוך אליו את הטעם.

דוחקא דסכינא בדבר חם שאינו חריף

בדין דוחקא דסכינא בדבר רותח שאינו חריף מצינו ב' נידונים בפוסקים:

- א. שיעור הבליעה:
- כתב בשו"ע [סי' צד סעיף ז] שהחותך בשר רותח בסכין חולבת נאסר כל הבשר, ואף שאין כאן רומב שיולך את פליטת הבשר בכל החתיכה, מ"מ מחמת דוחקא דסכינא מתפשט הטעם בכולה. [וזה אף אם הטעם הוא כחוש וגם הבשר כחוש, כ"כ הש"ך (שם ס"ק כז בביאור הראשון), והביא כן מהאו"ה והב"י, וכן נקט שם הפמ"ג לדינא].
- ב. בדין נ"ט בר נ"ט:
- חתך דג רותח בסכין בשרית, כתב הכנה"ג [הובא בפמ"ג מ"ז ס"ק ג] דהדג נהיה בשרי ואין בזה היתר של נ"ט בר נ"ט, ואין לאוכלו בחלב, דכשם שכאשר חתך את הצנן בסכין נעשה הצנן בשרי, שהחריפות עם הדוחק גורמת שלא ייקלש הטעם, כן החום והדוחק גורמים זאת. והפמ"ג תמה על דבריו דהא מה שגורם שלא ייקלש הטעם, הוא החריפות כדחזינן ברמ"א [סי' צה ס"ב בביישל דבר חריף] והכא אין חריפות, וסיים הפמ"ג שבדיעבד דין זה צ"ע.
- החוו"ד [סי' צה סוס"ק ב] כתב טעם אחר לאסור בזה, דכיון דדוחקא ורותח אוסר בכולו א"כ חזינן שזה מבשל, וא"כ הו"ל כנ"ט בר נ"ט בנצלו דמחמירין בזה, [אמנם להמקילים בנ"ט בר נ"ט בנצלו בדיעבד, אין טעם זה קיים].

דוחקא דסכינא בדבר צונן שאינו חריף

עיי' בב"י [סי' פט ס"ג וס"ד] שהביא שספר התרומה כתב בשם רבינו שמשון דמותר לחתוך לחם בסכין בשרי ולאוכלו עם חלב, משום דטעם הבשר שבלעו הוי נ"ט בר נ"ט. ולבאורה למה הוצרך לזה, ת"ל שאין הסכין פולט את הטעם שבתוכו אלא ע"י חום או חריפות וכאן אין חריפות ואין חום. ועיי"ש בב"ח דכתב דאכן אסור לחתוך גבינה בסכין בשרית משום דוחקא דסכינא, דנבלע טעם הסכין בגבינה. והט"ז [סי' פט ס"ק ו] כתב דאנן קיי"ל דדוחקא בלי חריפות אינו מבליע כלל, והש"ך [נקודות הכסף] כתב על דבריו שהאיסור בסכין אינו משום הבלוע אלא משום השמנונית הטוחה ע"ג הסכין. [ולא ביאר הש"ך למה נקט הר"ש בלשונו דהוי נ"ט בר נ"ט, דלשון זה אינה מתאימה לשמנונית בעין]. ונמצא שהט"ז נקט שדוחקא בלי חריף אינו פולט כלל, ולכן כתב שרי

ביאורים והערות

5. בפסק זה של הרמ"א לחוש להרשב"א לכתחילה, נחלקו הש"ך והמנחת יעקב, הש"ך [ס"ק י] נקט דאף אחרי שכבר חתכו את הצנן בסכין של נכרי מיקרי לכתחילה ויש לאוסרו כולו, ורק אם כבר נתבשל הצנן, והנידון הוא לאסור את שאר התבשיל זה מיקרי דיעבד [ואז סגי בנטיילה]. והמנחת יעקב [מובא בפמ"ג בש"ד ס"ק י] נקט, שלגבי סכין של נכרי משעה שנחתך הצנן ונאסר ה"ז דיעבד ויש להקל בנטיילה, ורק לגבי סכין של בשר אמרינן דאף אחרי שנחתך מיקרי לכתחילה, דיכול לאוכלו שלא עם חלב. וכתב החכמת אדם [כלל מט ס"ב] בדמקום הפסד קצת יש להקל כהמנחת יעקב.

בקינות הסכין ואין צריך לנעוץ אותו בקרקע, והש"ך [שם ס"ק כב] הצריך נעיצה בקרקע, אך לפי המבואר בנקה"כ [על הט"ז] עיקר טעמו הוא משום השמנונית הטוחה ע"ג הסכין, ולא משום דדוחקא פולט מה שבלע בסכין.⁶

אופן הסרת השמנונית שעל גביו

בשו"ע מבואר שקינות הסכין מועיל להסיר את השמנונית שעל גביו, ולענין הבלוע בסכין הדבר תלוי בדיון בר נ"ט וברין אינו ב"י בחריף].

ועיין בהגהות רע"א שהביא מהתורת חטאת, דה"ה אם הדיח את הסכין באופן שהמים זכים עליו מראשו עד סופו בלי עיכוב, דגם זה מועיל, אך כתב בשם המנחת יעקב דלכתחילה בעי נעיצה בקרקע עשר פעמים [ולא לסמוך על קינות או הרחה]. גם הפרי חדש [סי' י ס"ק ז] כתב דנעיצה הוי לכתחילה, ולמד כן מדברי הרשב"א [חולין דף ח:]. ובשם התבואות שור [סי' י] הביא רע"א שגם בדיעבד אין הרחה מועילה בלי נעיצה [והתבוא"ש הביא דה"ה דגם קינות הסכין אין מועיל אף בדיעבד, זה דלא כהשו"ע כאן, ובשו"ע לעיל (סי' י) משמע לכאורה שהנעיצה היא לעיכובא].⁷

עיקר דיני סכין שנשתמשו בו איסור מבוארים בשו"ע סי' י וסי' קכא [ס"ז]. כתב השו"ע דהצנן בולע מהשמנונית שע"ג הסכין עד כדי נטילה, והקשה הט"ז [ס"ק א] והש"ך [סי' צד ס"ק כט] דלעיל [סי' צד ס"ז] פסק השו"ע דרק כדי קליפה נאסר, והבאנו את תירוציהם [לעיל סי' צד תוספת עיון אות כ].

כתב השו"ע שאם טועם את הצנן ואין בו טעם בשר מותר לאוכלו בחלב. ונחלקו הט"ז והש"ך בדיון זה: א. הט"ז [ס"ק ב] הביא את התו"ח שכתב דהאידינא אין אנו בקיאות בטעימה זו.

ביאורים והערות

6. גם רע"א בגליון השו"ע [על הט"ז סי' פט ס"ק ו הנ"ל] כתב להוכיח מסי' קכא דבעינן דוקא נעיצה ולא סגי בקינות, אך גם הוא הוסיף שמשמע בפוסקים שעיקר הטעם הוא משום השמנונית שע"ג הסכין, ותמה דא"כ אין זה ענין לנ"ט בר נ"ט אלא השמנונית נדבקה בלחם. [ולכאורה סובר הר"ש דהשמנונית הטוחה ע"ג הסכין (דלא סגי לה בקינות) היא מועטת מאוד עד שאין דנים אותה כמשא אלא כנותן טעם, והו"ל נ"ט בר נ"ט, וצ"ע].

7. תוספת עיון

עיינן שו"ע [סי' קכא ס"ז] שכתב [ומקורו בטור בשם הרשב"א] דנעיצת סכין בקרקע קשה מועילה גם לחתוך בה מעתה דבר חריף כגון צנן, והבית מאיר [סי' צו] תמה איך מהניא נעיצה, והרי בסימן זה מבואר שהצנן פולט את הבלוע בסכין, ופשוט להב"מ דנעיצה אינה פולטת מהבלוע, רק מסירה היטב את השמנונית הטוחה ע"ג הסכין. והוסיף הב"מ דהרשב"א [שהובא בסי' קכא] הסובר דנעיצה מועילה גם לחתוך דבר חריף, אזיל לשיטתו שפסק שדבר חריף אינו פולט מהסכין רק בולע מהשמנונית שעל גביו, אבל להלכה שנקטינן שהדבר החריף פולט גם מהבלוע בסכין, לא יתכן להקל בנעיצה. ועיינן פת"ש [סי' קכא ס"ק ט] שהביא מהתבואות שור שלא לסמוך על נעיצת הסכין אם בא לאכול בו עתה דבר חריף.

גם רע"א [בגליון על הש"ך ס"ק ט] הביא את השו"ע הנ"ל [סי' קכא ס"ז], ולמד מזה שיש כח בנעיצת הסכין להפליט גם את הבלוע בה, אך כתב דפשוט שאין נעיצה מפלטת אלא מקליפת הסכין, וא"כ גם בסעיף דידן לא ניבעי שישים אלא כנגד קליפת הסכין ולא כנגד כל עובי הסכין, [דהא אם הצנן פולט מכל עובי הסכין, איך תועיל לו נעיצה שלא יפלוט מהאיסור הבלוע בכל עובי הסכין]. ועיינן בדבריו מה שהקשה עוד על דברי הש"ך [סי' צד ס"ק כט].

והפמ"ג [ש"ד ס"ק ח] כתב דבטור ובכל הפוסקים מבואר דבעינן שישים כנגד כל עובי הסכין ולא רק כנגד קליפת הסכין, והוסיף דכן נוהגין כל מורי הוראות. [דלא כהפרי חדש (סי' צד ס"ק כג וסי' קכא ס"ק יט) שכתב בדדיעבד יש לסמוך על הסוברים דלהב הסכין העשוי מברזל אינו בולע מדבר רותח אלא כדי קליפה, וכן דלא כרע"א הנ"ל שלמד מהשו"ע [סי' קכא] דצנן מפליט רק מקליפת הסכין].

קנין הלכה

ב. והש"ך [ס"ק ה] הביא מה שכתב בספרו הארוך, שלכתחילה אין סומכין על טעימה זו, אך לענין דיעבד אם טעם ולא היה בו טעם בשר וכבר בישל את הצנן בחלב, אין אוסרין את החלב.⁸

כתב הפמ"ג [סי' צח מ"ז ס"ק ב] דצורת הטעימה היא ע"י לעיסה ובלעיה, דרך באופן זה מורגש היטב אם יש בזה טעם בשר. וע"ע בפמ"ג [סי' מב מ"ז ס"ק ב] לענין טעימת הכבד אם יש בו טעם מרה, שכתב דהא דלא סמכו על טעימת ישראל, [אלא בצירוף שימות כמה פוסקים שלא הטריפו אף כשאין טעם מרה], הוא משום דהתם מיירי כשאנו לועם ובולע רק טועם בלשון, ועל טעימה כזו ודאי לא סמכין האידנא, ורע"א [על הש"ך ס"ק ה] ציין לדברי הפמ"ג האלו. עיין ברע"א שכתב דנראה דאופן הטעימה היא על כל משך החתך, אך טעימת מקום אחד אינה מועילה למקום אחר, דאפשר דבמקום זה לא נפלט הטעם ובמקום אחר נפלט. וכתב בספר בדי השולחן [ביאורים ד"ה או] דמהפמ"ג [מ"ז ס"ק ו] מוכח שהבליעה מתפשטת בשווה בכל הכרי נטילה, דכתב הפמ"ג דאם יש שישים בכדי נטילה כנגד הסכין ה"ז מותר, ומוכח מזה דס"ל שהבליעה מתפשטת בשווה.

כתב הט"ז [ס"ק ה] שאם בישל את הבצל הבשרי בחלב, באופן שיש שישים כנגד טעם הבשר הבלוע בבצל, מותר לאכול גם את הבצל עצמו, ולא אמרינן שיש בו טעם של בשר בחלב, דהיינו דסובר הט"ז שבאופן זה שהטעם הבלוע בבצל הוא טעם של היתר, אמרינן דיש הגעלה לאוכלין, והטעם הבלוע בבצל יוצא ומתפשט בשווה בכל הקדירה. וכבר האריכו בזה [סי' צד סעיף ו] בנידון תשובת מהר"ם לובלין המובאת בש"ך [שם ס"ק כג]. ועיי"ש שרע"א בתשובה [סי' סז] הביא שהרשב"א והר"ן אינם סוברים כן, [ובספר התרומה [סי' ס] משמע כדברי מהר"ם לובלין].

חנ"ג בחצי חתיכה ודבוק

הט"ז [ס"ק ו] דן באופן שחתך צנן בסכין של נכרים דנאסר הצנן כדי נטילה, ואח"כ בישל את הצנן, אם בעינן שישים נגד כל הצנן או דסגי בשישים כנגד הנטילה וכתב בתוך דבריו דסגי בשישים כנגד הנטילה, כיון דקיי"ל שבחצי חתיכה לא אמרינן חנ"ג. ועיין בדברי רע"א שכתב דלשון זו אינה מדוקדקת, דהא הט"ז עצמו הצריך שישים כנגד הנטילה, והיינו דס"ל דאמרינן חנ"ג בחצי חתיכה, אלא עיקר כוונת הט"ז היא דכל מה שבאנו להחמיר להצריך שישים כנגד כל הצנן הוא מחמת איסור דבוק, דהיינו שהצנן דבוק אל הכרי נטילה שנאסר מדין חנ"ג, ולענין זה סובר הט"ז להקל, וזה גם הנידון בש"ך [ס"ק ט]. ועיי"ש שהש"ך נוטה להקל בדיון זה ודי בשישים כנגד הנטילה, ודלא כמהר"ם לובלין והלבוש שהצריכו שישים כנגד כל הצנן. והכרתי ופלתי חוכך להחמיר בזה.

וכתבו רע"א והפמ"ג [ש"ד ס"ק ט] דאף שהש"ך והט"ז הקלו שלא להצריך שישים נגד כל הצנן, מ"מ מסתבר שגם הם אסרו את הצנן כולו [אף כשיש שישים נגד הנטילה], משום שלגבי הצנן עצמו הוי ספיקא דאורייתא שמא בלע טעם מהנטילה.

בדין חנ"ג כשאנו דרך בישול

עיין ברע"א [ד"ה דקיי"ל] שציין לדברי הפמ"ג [או"ח סי' קסח א"א ס"ק יח] שכתב ראובן הפסד מרובה יש לסמוך שלא

ביאורים והערות

8. הש"ך [בספרו הארוך על הטור] חידש שיש תקנת חכמים לאסור את הצנן לכתחילה אף באופן שיודע שאכן אין טעם, ולכן במסקנת הסוגיא לא הוזכרה האפשרות של הטעימה, ולכן הרמב"ם והסמ"ג והסמ"ק לא הזכירו היתר זה, [ולענין דיעבד אין תקנה האוסרת]. ועיין בדברי רע"א שהביא עוד מהש"ך [הנ"ל] שהטעם שגזרו בזה הוא משום דבלא"ה לא נאסר כל הצנן רק כדי נטילה, לכן תיקנו שלא להתיר לכתחילה ע"י טעימה, משא"כ בגזונא שבישל ירק עם בשר שכולע כולו בזה מהניא טעימת ישראל אף לכתחילה. [ולפי"ז לשיטת הרשב"א המובאת ברמ"א שהצנן בולע כולו, אין גזירה שלא לסמוך על טעימה].

לומר חנ"נ בבליעה שע"י דוחקא, ולכן דין להתיר במקום הפסד מרובה עוגיות שיש בהן תבלין שנידוך במדוכה של איסור, דלא אמרינן חנ"נ ע"י דוחקא. וכתב הפמ"ג [שם] דה"ה בדין צנן שנחתך בסכין של איסור, די"ל דהוא מותר במקום הפסד מרובה. מקור הסברה הזו הוא בר"ן [פרק כל הבשר], דכיון שיסוד דין חנ"נ הוא גזירה אטו בשר בחלב, לכן י"ל דלא גזרו אלא בדרך ביטול. וכ"כ הט"ז [סי' צב ס"ק טו] בשם היש"ש, וכן דין לומר הש"ך [שם ס"ק טז] לענין חנ"נ במליחה. כמו כן כתב הפר"ח שאין חנ"נ שלא בדרך ביטול, וכן פסק החכמת אדם [כלל מט דין ג], אמנם צ"ע שם למה שכתב בכלל מד [דין יג] ושם לא התיר אלא במקום הפסד מרובה, [ואולי בנידון של דוחקא בחריף היקל טפי כיון שיש מחלוקת כמה נבלע]. אמנם כתב הפמ"ג [ש"ד ס"ק ט הובאו דבריו בגליון רע"א על הש"ך הנ"ל סי' צב ס"ק טז] שאם יבשלו עכשיו את הצנן הזה, הרי זה מעתה בליעה דרך ביטול ואמרינן בזה חנ"נ.⁹

החותך ירק שע"ג הצנן או זנבות השומין

עיין ש"ך [ס"ק יא] שהביא מספר איסור והיתר, שהחותך זנבות השומין והבצלים אין הם חריפים ולא בלעי אלא כדי קליפה. ועיין פמ"ג [מ"ז ס"ק ט] שמדייק דחוינן דבכדי קליפה נאסרים, ועיי"ש שכתב שמסתבר שזה רק מהשמנונית הטוחה בעין על הסכין, אך אין הטעם נפלט מגוף הסכין משום שאין כאן חריפות ממש רק מעט חריפות.

הקולא בספק איך נחתך

הדגמ"ר הביא מהאיסור והיתר הארוך דצריך לשיר מלוא קש בסמוך לצנן, אך בסמוך ממש לצנן יש לחוש דחריף הוא. הש"ך [ס"ק יב] העיר על הרמ"א שהיקל בספק אם נחתך בסכין או במרא וחצינא, ולא כתב שהיתר זה נאמר רק בקריי"ן ולא בצנן, שלגבי קריי"ן יש ספק נוסף שמא דינו כצנן, משא"כ בצנן שיש בו רק ספק אחד. [ובגוף דברי הש"ך העירו האחרונים כמה שכתב בתחילת דבריו שהרבה פוסקים אינם אוסרים אלא בסכין בן יומו, דאין זה מדוקדק, דבהגהות שערי דורא שהוא מקור הדין התיר אף בודאי בן יומו, דסו"ס יש ס"ס, ספק אם נחתך במרא וחצינא, וספק אולי רק בצנן אסור ולא בדבר אחר. ועיין בחו"ד (ס"ק ג) שפירש בש"ך דבאופן שיש ספק אולי אינו בן יומו שרי גם בצנן, כיון שיש פוסקים שסוברים שרק חילתית מחליא לשבת, וגם יש ספק אולי נחתך במרא וחצינא, משא"כ כשהוא בודאי בן יומו לא התירו אלא בקריי"ן ולא בצנן].

ועיין בפת"ש [ס"ק ב] שהביא את קושיית הכרתי ופלתי [ס"ק ח] על הש"ך, דאמאי לא נתיר גם בצנן כשיש ספק איך נחתך שום בסכין של איסור או במרא וחצינא, נהי דיש כאן ספק דאורייתא, מ"מ יש לצנן חזקת היתר שלא נבלע בו איסור. וציין הפת"ש לשו"ת תולדות יצחק שהשיג על הכו"פ וסובר דלענין ספק אם נתערב איסור לא שייכא חזקה כלל. ולמעשה כתב החכמ"א כלל מט דין ה' להחמיר בזה, וראה תוספת עיון.¹⁰ א

❧ ביאורים והערות ❧

9. תוספת עיון

בעיקר הדין המובא בגמ' דצנן שחתכו בסכין של בשר אסור לאוכלו בכותח, הקשה בספר מנחת יעקב דא"כ יאסר הצנן באכילה גם בפני עצמו, וכמבואר [סי' צז] בפת שאפאה עם חלב או בשר דנאסרה הפת באכילה שמא יאכלנו עם בשר או חלב. וכתב המנ"י דדוחק לאוקמי באופן שהצנן הוא מועט שבזה לא גזרו את הגזירה הנ"ל.

10. תוספת עיון

נידון זה של חזקה בתערובת תלוי לכאורה במחלוקת הראשונים. עיין תוס' יבמות [דף סב. ד"ה שתי] שמבואר בהם דאם יש שתי קופות האחת של חולין והאחת של תרומה, ונפלה סאה תרומה לאחת מהן, דשייך לומר בזה שיש לחולין חזקת היתר. אמנם הרשב"א בתורת הבית [הובא בשו"ע סי' קיא ס"ג] כתב דאם יש שתי קדירות האחת של איסור ואחת של היתר, ונפלה חתיכת איסור לאחת מהן ה"ז אסורה

קנין הלכה

סעיף ב

בענין דבר חריף שנתבשל, עיין בפת"ש [ס"ק ד] בשם תשובת מקום שמואל שלענין בצלים משעה שנתבשלו במלה חריפותם. אמנם לענין שאר דברים חריפים הביא שם בפת"ש מחלוקת אחרונים, ומסתבר שהכל לפי הענין.

דבר חריף יבש שחתכו בסכין

ברין זה נחלקו הפוסקים:

- א. הש"ך [ס"ק יז] הביא בשם האו"ה דבזה סגי בהדחה. [ועיין בדג"מ שהקשה (מסעיף ג) בתבלין שנידוכו במדוכה שנאסרו מכיון שהם בולעים מהמדוכה אף שסתם תבלין הם יבשים, ותירץ די"ל דמדוכה שאני, שיש בה גם חריפות המדוכה עצמה שהיא כעין בית שאור שחימוצו קשה].
- ב. הדרכי משה [ס"ק ד] אסר ביבש, וכן דעת המנחת יעקב, וכ"כ החו"ד [ס"ק ה]. גם הפמ"ג [ש"ד ס"ק יז] אסר בזה, ואף רע"א ציין להתורות חטאת, וכתב דכן עיקר. 11

דגים מלוחים

מדברי הש"ך [ס"ק מז] מבואר שדגים מלוחים הרבה הוי חריף, ולדעת השו"ע הרי זה בולע כדין נמילה. והיד יהודה הקשה שבדגים אלו ישנם שני דינים, שמלבד הדין של דבר חריף יש גם דין של מליח כרותה, וקיי"ל דמליח מוליך בלוע שמן בכולו,

ביאורים והערות

מדאורייתא, ומבואר דלא ס"ל דיש בכה"ג חזקה. ועיין בחכמת אדם שהקשה מדברי השו"ע האלו על הכו"פ הנ"ל. ובגוף דברי הרשב"א האלו, עיין חזו"א [טהרות סי' ג ס"ק יא] שכתב דאף דמעיקר הדין יש בזה חזקה, מ"מ אין זו חזקה גמורה להקל בדאורייתא. ובשו"ת רע"א [סי' פב] דן לחלק בזה בין תערובת יבש ביבש לתערובת לח בלח, שביבש ביבש אין ההיתר מתהפך להיות איסור, ולכן לא שייך לומר חזקה שלא נשתנה מהיתר לאיסור, משא"כ בתערובת לח בלח שגוף ההיתר נאסר. והשב שמעתתא [שמעתתא ג פרק ז] נקט דאף בתערובת לח בלח לא שייך חזקה. ויש מהאחרונים שדנו לומר שבספק אם נפל איסור לתערובת, דנהי דלא שייך בזה חזקה היתר כיון שלא נשתנה דין ההיתר, מ"מ יש חזקה הגוף שלא נפל לקופה זו איסור. אמנם בשו"ת עונג יו"ט [סי' פא] האריך, שחזקה היא רק על שינוי מצב החפץ או על שינוי דינו, אך אין חזקה שלא נעשה מעשה.

11. תוספת עיון

עיין פמ"ג [מ"ז ס"ק ט] שדן בכלי של איסור שאינו בן יומו שנתבשל בו דבר מאכל שאינו חריף ואח"כ נעשה חריף, ודן הפמ"ג שהתבשיל נאסר, דמשעה שנעשה חריף הרי הוא ממתק את טעם האיסור הבלוע בו, ותו אינו נותן טעם לפגם. וזה שלא כהחק יעקב [הל' פסח סי' תמוז ס"ק מג] שהתיר בזה משום דהוי נ"ט בר נ"ט דהיתירא, דהא כשנבלע הטעם בתבשיל היה נטל"פ והותר, ותו לא יחול עליו איסור כיון שהוא טעם קלוש דהיתירא. ועיין פת"ש [סק"ד] שהביא דבספר פרי תבואה הסכים לדברי החק יעקב, וכן דעת החו"ד [ס"ק ד] ורע"א [בהגהותיו לפמ"ג המובאת בספר תשובות חדשות לרע"א].

א. דבר חריף שנחתך בסכין חלבי האם שרי לאוכלו אחר בשר

כתב הפמ"ג [או"ח סי' תצד א"א ס"ק ו] שאין לאכול בתוך שש שעות לאכילת בשר דבר חריף שנחתך בסכין חלבי, שדינו כתבשיל של חלב. והיד יהודה [סי' פט ס"ק ה] נסתפק בזה, וכתב דיש להקל באינו בן יומו. וכתב בספר דבר חריף [פ"א הערה מד] בשם הגרי"ש אלישיב זצ"ל שמעיקר הדין א"צ להחמיר בזה, ולכל היותר בתורת חומרא. ובציור הפוך, שחתך צנון בסכין בשרי ואכלו, אי שרי לאכול בתוך שש שעות מאכל חלבי, עיין ברע"א [על הש"ך סי' פט ס"ק יט] דא"צ להמתין בזה שש שעות, ואפשר דהוא משום שלא אכל עצם הבשר ולא שייכי בזה הטעמים של ריש סי' פט.

וא"כ אף לפי השו"ע יאסר הכל, דהחריפות מוציאה את הטעם מהסכין ומבליעתו בדגים, והמליחות תוליד את הבלוע השמן שבסכין. ומ"מ כתב ה"ד יהודה דיש להורות כהש"ך, כיון שהרמ"א [ס' צב] הביא י"א שמליח אינו מוליד בכולו אפילו דבר שמן, ולכן לענין נ"ד שיש צירוף של כמה ספיקות, יש לצרף את השיטה הנ"ל, ואין לאסור יותר מכדי נמילה.

שאר דברים חריפים

להלכה: כתבו הפמ"ג והחכמת אדם, דנקטינן להחמיר אף בשאר דברים חריפים [ולא רק בצנזן וחילתית], וכן בסכין מקונחת, ואף לענין נ"ט בר נ"ט ואינו בן יומו.

והב"מ [סעיף ג] היקל כשיש שלשה צירופים:

- א. דבר חריף שאינו צנזן.
- ב. סכין בשרי או חלבי מקונחת, דיש דעות דהוי נ"ט בר נ"ט.
- ג. סכין שאינו בן יומו.

סעיף ג

מקור הדין הוא בספר התרומה המובא בב"י, ומבואר בדבריו שגם דיכה במדוכה חשיבא כדוחקא דסכינא, ונפלט בזמן הדיכה טעם הבשר מהמדוכה. וכן מבואר בשו"ת הרשב"א [ח"א סי' תמט הובא שם בב"י] דדיכה במכתש חשיבא כדוחקא. ולא נתפרש כיצד נהייתה המדוכה בשרית [דלא מסתבר לומר שבישלו בה בשר או נתנו בה בשר חם], ובפשטות איירי באופן שדכו בה בשר עם בצל או שאר תבלין חריף באופן שהכל נהיה חריף, ומבואר שהחריפות מפליטה טעם מן הבשר ומבליעה אותו במדוכה וחשיב הכל כנותן טעם ראשון.¹²

כתב הש"ך [ס"ק יח] דגם מלח דינו כחריף, ואם דכו אותו במדוכה בשרית נעשה המלח בשרי. וע"ע לעיל בש"ך [סי' צה ס"ק כה] שכתב ג"כ דמלח הוי דבר חריף. ובהגהת דגו"מ תנינא הביא מדברי הש"ך [סי' סט ס"ק פג] בשם הגש"ד וכן מדברי הט"ז [שם ס"ק ז] דמלח לא הוי דבר חריף.

ישוב פסקי השו"ע בדין דבר חריף באינו בן יומו

עיין בט"ז [ס"ק י] שהקשה סתירת דברי השו"ע, שבסעיף זה אסר רק בבן יומו, ואילו בסי' קג [ס"י] אסר אף באינו בן יומו. עוד הוסיפו רע"א והגר"א להקשות, שבסעיף א הביא השו"ע את דעת סה"ת בתורת יש אומרים שאף באינו בן יומו נאסר, וכאן לא הביא המחבר כלל דיעה זו. ונאמרו בזה כמה תירוצים:

- א. הפמ"ג [מ"ז ס"ק י] הביא את תירוצי הכרתי ופלתי שכתב לחלק בין סי' קג דאיירי באיסורא, לבין סי' צו דאיירי בהיתירא, דבסי' צו מצטרף צד קולא, השיטות הסוברות שיש היתר של נ"ט בר נ"ט גם בחריף, ולכן סתם השו"ע בסעיף זה לקולא. ואילו בסי' קג איירי באיסורא, ואין צירוף זה קיים, לכן החמיר השו"ע באינו ב"י. [ואין תירוצו זה מיישב את הסתירה בין סעיף א שבו הביא השו"ע את שיטת הי"א, לבין סעיף זה שבו סתם להקל, שאין לאסור אלא בבן יומו].

12. וראה להלן שאם חתכו צנזן או תבלין בסכין בשרי ואח"כ דכו אותו במדוכה, נחלקו המג"א והאבן העזר אם המדוכה נעשית בשרית. אמנם הכא צ"ל דלכו"ע מכח התבלין נעשה גם הבשר כחריף ונותן את טעמו באופן ישיר במדוכה.

קנין הלכה

ב. רע"א דין לחלק, דבסי' קג איירי ע"י בישול, ובוה כו"ע מורו שבישול מפליט טעם בלוע, ולכן החמיר בזה השו"ע, משא"כ הכא שאיירי ע"י דוחקא, יש לצרף את השיטות הסוברות שדוחקא וחרף אינו מפליט בלוע, ורק מבליע שמנונית שע"ג הסכין. ומה שבסעיף ג לא הביא השו"ע דעת י"א שהחמיר באינו ב", הוא משום דהכא איירי בשאר דברים חריפים, ולא בצנן. ויש ראשונים שהחמירו רק בצנן, ולכן דעת השו"ע להקל, משא"כ בסעיף א' דאיירי בצנן. [ולפי תירוץ זה של רע"א אם יבשל דבר חריף בכלי בשרי שאינו ב"י יסבור גם השו"ע שנעשה הכלי בשרי].

ג. הגר"א [ס"ק יג בליקוט] מחלק בין סעיף א לסעיף ג, שבסעיף ג איירי בדבר יבש ובוה יש לצרף את דעת הסמ"ג שאין לאסור אלא בבן יומו, משא"כ בסעיף א איירי בדבר לח, בזה הביא גם את דעת הסמ"ג שהחמיר באינו בן יומו, (*).

כתב הפמ"ג [ש"ד ס"ק ב] שאם חתך צנן בסכין בשרי ואח"כ בישלו במים, טעם הבשר שיש בצנן [ואשר לא הוקלש להיות נ"ט בר נ"ט משום חריפות הצנן] עובר במילואו למים וגם הם אסורים עם חלב. וכן אם עתה בישל ירקות במים אלו הרי הם בשריים, דמאובל לאוכל לא נקלש הטעם כלל.

ורע"א [תשובות חדשות בהגהות לפמ"ג] כתב לחלק, דכיון שהטעם שיש עכשיו בצנן כבר היה בלוע בכלי [בסכין] ונקלש, ואילו היה עובר מהסכין באופן ישיר אל המים היה דין נ"ט בר נ"ט במים, לא יתכן שמחמת שהטעם היה בצנן יוחמר הדין, דכל כוחו של הצנן הוא להשאיר את הטעם שבכלי בכל תוקפו, אך אם טעם זה כבר נקלש בכלי, כשיגיע למים יוקלש שוב ויחשב נ"ט בר נ"ט. וכן כתב החו"ד [סי' קג ביאורים ס"ק ט] כדברי רע"א.¹³

ביאורים והערות

13. תוספת עיון

אחת השאלות המצויות בדיני דבר חריף היא, אם חתך בצל וכיוצא בסכין בשרי ואח"כ חתכו בסכין פרווה [כגון שטחן אותו בבלנדר], האם הסכין השני נעשה בשרי, ונחלקו בזה גדולי הפוסקים כדלהלן:

א. כתב המג"א [סי' תנא ס"ק לא] שאם חתך תבלין חריף [וזנוויל] בסכין בשרי, ונעשה התבלין בשרי, אם אח"כ הכניס את התבלין למדוכה ודך אותו, נעשה גם המדוכה בשרית כאילו נבלע בה טעם מבשר עצמו, ולכן אם ידוכו בה אח"כ תבלינים חריפים אחרים גם הם יעשו בשריים, [כמו צנן שנחתך בסכין של בשר] ויאסור לאוכלן בחלב. והיינו שסובר המג"א דכשם שהדבר החריף בולע את כל הטעם הבלוע בסכין בכל תוקפו ללא הקלשה, כן אח"כ כאשר נבלע התבלין החריף במדוכה הוא מוליך עמו את כל הטעם הבלוע בו. וכדברי המג"א כתב הדגול מרבבה [תניינא סי' קכב].

ב. האבן העזר [י"ד סי' צו ס"ג] חולק על המג"א, וסובר דדבר חריף הוא רק למשוך אליו את כל הטעם הבלוע בכלי, אך לא מצינו שכאשר הדבר החריף מבליע את הטעם בכלי אחר, יוליך הוא את כל הטעם ולא תהא הקלשה. [והיינו דכשם שאם היה עובר הטעם באופן ישיר מהכלי הראשון לכלי השני היה נקלש ונעשה נ"ט בר נ"ט והיה מותר לבשל חלב בכלי השני, כן עתה שעבר כל הטעם אל הדבר החריף, מ"מ כשנבלע ממנו לכלי אחר נקלש ונעשה טעם שני].

(*) ויש ליתן את הדעת שלא נתכוין האה"ע לומר שאין הסכין השני בולע כלל מהדבר החריף, דזה אינו, דכשם שהצנן מושך טעם מהסכין כן הוא מבליע טעם בסכין השני, ולא נחלק אלא בדיני נ"ט בר נ"ט, דס"ל דכאשר יוצא הטעם מהצנן אל הסכין השני הרי הוא נקלש, כמו אם היה יוצא הטעם באופן ישיר מן הסכין הראשון לסכין השני. ועיין בחו"ד [ס"ק ו] שהסכים לדברי האבן העזר בזה, וכן רע"א [תשו' מכת"י שנדפסו בשנת תשכ"ה] כתב שדברי האה"ע ישרים ונכונים. [וכן מבואר מדברי רע"א בהגהותיו לפמ"ג שמובא להלן]. וכן כתב היד יהודה [סי' צו סוס"ק ג]. ועיין בחו"א [או"ח סי' קט ס"ק טו] לגבי מלח שנידוך במדוכה של חמץ שגם כתב בפשיטות כסברת האה"ע.

אמנם החכמת אדם [כלל מט דין י] והמשנ"ב [סי' תנא ס"ק צ] העתיקו את דברי המג"א הנ"ל בסתמא ולא הביאו מי שחולק בזה. כתב החו"ד [סק"ו] שמלבד טענת האה"ע על המג"א [ואשר החו"ד הסכים לטענה זו] יש להקשות עוד על המג"א, דהא קי"ל שאין הבלוע באוכל יוצא ממנו לכלי אחר או למאכל אחר בלי רוטב, וא"כ כאשר דכו במדוכה את התבלין החריף שבלוע בו בשר, נהי שהתבלין עצמו נבלע במדוכה, מ"מ לא נבלע בה טעם בשר, שהרי אין כאן רוטב. וסובר החו"ד שאף ע"י דוחקא וחרפות אין הטעם יוצא בלא רוטב, וכן מבואר גם בפמ"ג [או"ח סי' תנא א"א ס"ק לב]. אבל מדברי המג"א מבואר לכאורה דלא ס"ל הכי.

חתך צנון בסכין בשרי ע"ג צלחת חלבית

כתב החכמת אדם [כלל נו ס"ב] שיש דוחקא גם בחותך צנון [או שאר דבר חריף] ע"ג צלחת, דהצנון נדחק אל הצלחת והוי כעין דכו במדוכה, וכולע הצנון את טעם החלב מהצלחת, וכמו"כ הוא בולע טעם בשר מהסכין ונאסר הצנון, וכן כתב הגאון ר' שלמה קלוגר זצ"ל בשו"ת טוב טעם ודעת [ח"ג סי' רמז].¹⁴

ובשו"ת ספר יהושע [פ"כ סי' קכב] חלק וסובר דדוקא כתישה במדוכה חשיבא דוחקא, ולא חיתוך ע"ג צלחת.¹⁵

סעיף ד

מקור הדין הוא בב"י בשם שבלי הלקט בשם רבינו ישעיה. ומלשונו משמע שהלימונים נחשבים דבר חריף, ואעפ"כ אינם נאסרים מהסכין של הנכרים, הואיל וחותרים באותה סכין הרבה לימונים בטל טעם הסכין בהם, ורק הראשון והשני נאסרים, וממילא במילי ברוב.

הש"ך [ס"ק כ] הביא שהב"ח הקשה דכיון שדבר חריף בולע מכל עובי הסכין, א"כ בודאי לא נתבטל הטעם בהראשון והשני, וצריך לאסור את כל התערובת. וכתב הב"ח דכנראה סובר רבינו ישעיה דדבר חריף לא מחליא לשבח [פרט לחילתית], ולכן כל החשש הוא רק מצד השמנונית שע"ג הסכין, ושמנונית זו מתקנחת בהראשון והשני, וא"כ לדידן אין להורות קולא בזה. ועיין ש"ך שכתב ג' דרכים בביאור דין זה של הלימונים. [ולפי הדרך הג' אכן אין קולא זו מן הדין, אלא הואיל ונהגו כן סמך ע"ז הרמ"א בצירוף כמה צירופים כגון דאפשר ולא נחתך אלא בסכין חדשה, וכו'].

הגר"א [ס"ק יד] ציין לדברי הפר"ח שנקט לדינא דאותן הלימונים אסורים, ומעמם של הפר"ח שהואיל והלימונים חריפים הרי הם בולעים מכל עובי הסכין ואין שישים נגדם.

וההפלאה וכן החו"ד [ס"ק ז] ביארו דאכן כוונת רבינו ישעיה שהלימונים חריפים לגמרי ובולעים מכל עובי הסכין, ומ"מ אין עובי הסכין גדול כל כך לאסור יותר מכמות מסויימת של לימונים, והיינו דרך משל דאין עובי הסכין יכול ליתן טעם אלא בכדי נטילה של ה' לימונים ולא יותר, ומעתה אם נחתכו עוד ו' לימונים נמצא שיש ביטול ברוב של מין במינו יבש כיבש, ובמלי ה' הלימונים בשישה הנוספים. [והוסיף החו"ד, דמה שהקשה הב"ח מהשו"ע בהל' פסח דויתים שנחתכו בסכין חמץ אסירי אף שחתך זיתים רבים, ואמאי לא אמרינן דיש ביטול ברוב יבש כיבש. ותירץ החו"ד שלענין חמץ בפסח נקטינן דבתערובת יבש כיבש שנחבטלה קודם הפסח חוזרת וניעורה בפסח, ולכן הויתים אסורים].¹⁵

ביאורים והערות

אמנם כתב החו"ד שאם הבשר הבלוע בסכין הראשונה היה שמן, הרי הוא יוצא מהתבלין אל המדוכה גם בלי רוטב. והיד יהודה [ס"ק ט] כתב להסתפק בזה, דאפשר דהא דשמן יוצא גם בלי רוטב הוא דוקא ע"י חום, ולא ע"י דוחקא ותרופות.

14. בשו"ת טוב טעם ודעת כתב דגם הסכין והצלחת נאסרים, דכיון שהצנון בולע טעם בשר מהסכין והוא נדחק אל הצלחת, י"ל דטעם הבשר עובר אל הצלחת והיא נאסרת, וכן טעם הנפלט מהצלחת אל הצנון נבלע בסכין הבשרי והיא נאסרת. אמנם החכמת אדם לא כתב איסור על הכלים רק על הצנון, וצ"ע.

ואם חתך צנון או שאר דבר חריף בסכין בשרי ע"ג צלחת פרווה, לדעת הטוטו"ד [הנ"ל] הסובר שגם הכלים בולעים מכל דוחקא הנ"ל, הרי נידון זה תלוי במחלוקת המג"א והאה"ע שהובאה לעיל, שלדעת המג"א הצלחת נעשית בשרית, משום שהחריפות של הצנון מעבירה את כל טעם הבשר אל הצלחת, ולדעת האה"ע אין הצלחת נעשית בשרית כיון שיש בזה דין נ"ט בר נ"ט בשני כלים.

ב. עיין בספר דבר חריף [פרק א סעיף יא-יג] שהביא בשם הגרי"ש אלישיב זצ"ל שנקט את דברי החכמ"א הנ"ל לענין לכתחילה, אך בדיעבד ס"ל דיש להקל כדעת ספר יהושע הנ"ל.

¹⁵. תוספת עיון

עיין בפמ"ג [ש"ד ס"ק כ] שהביא שבספר מנחת יעקב הקשה על שבלי הלקט הנ"ל, דנהי שרק הלימונים הראשונים נאסרו, מ"מ חל בהם דין חנ"ג, ונמצא שבאותה עשה שחתך את הלימון הראשון והשני נאסרו, וחזרו ונבלעו בסכין והם אוסרים את כל עובי הסכין [אם נשתייר

קנין הלכה

ביאור דברי התו"ח בענין התולע [מ"ז ס"ק יג]

עיי' בפמ"ג [מ"ז ס"ק יג] שהעתיק את לשון התורת חמאת בענין מי שחתך פרי ומצא בו תולע, וגם התולע נחתך עם הסכין, שכתב התו"ח דאנו נוקטים דכיון שנפשו של אדם קצה עליו לאכול תולעים, לכן טעם היוצא מן התולע אינו אוסר את הפרי, ואפילו הצנן אינו נאסר, ומ"מ יקלוף מעט שמא נשארה ממשות מהתולע במקום החיתוך של הפרי, והשאר מותר. [וציין הפמ"ג למחלוקת המ"ז והש"ך (ס' פר'), שהמ"ז (שם ס"ק טו) היקל שתולעים אין בהם טעם לאיסור הואיל והם מאוסים, והש"ך (שם ס"ק ל) כתב שרק לגבי זבובים יש שהקלו, משא"כ בתולעים, שבהם כו"ע מודו דיש טעם לאיסור, ומ"מ כתב הפמ"ג דאפשר שגם הש"ך היקל בקליפה, כיון ששיטת הרא"ש היא דצנן אינו בולע יותר מכדי קליפה].

סעיף ה

גמ' דף קיב: אבל קישות גריר לבי פסקיה ואכיל וכו' עד ואי פתך בהו דליפתא שפיר דמי.

במעם הא דהקישות צריכה גרירה ולא סגי לה בהדחה [כדלעיל סי' צא ס"א] נחלקו הראשונים:
א. הרשב"א [תורת הבית] והר"ן כתבו דכיון שהקישות היא לחה, לכן לא מהניא הדחה להסיר את השמנונית שנדבקה בה, ואדרבה היא נדבקת בה טפי.

ב. הספר התרומה, המרדכי והאו"ח כתבו דהטעם הוא משום שהקישות חריפה קצת.
הש"ך [ס"ק כא] הביא את טעמו של הרשב"א והר"ן, ובסוף דבריו רמז למעם נוסף של סה"ת והאו"ח.
וכתב הפמ"ג [ש"ד ס"ק כא] דנפק"מ בין הטעמים היא בסכין מקונחת, שלפי הרשב"א אין מקום לאסור, שהרי הקישות אינה חריפה ובוראי אינה מפלגת את הבלוע בסכין, ואילו לפי הסה"ת והאו"ח מסתבר דחריפות קצת מפליטה גם את הבלוע בסכין. והוסיף הפמ"ג דכיון שהשו"ע סתם ולא פירש באיזה סכין מיירי, הרי הוא סמך בסתמא על מש"כ בסעיף א, ושם איירי אף במקונה, וא"כ על כרחנו טעם של הסה"ת עיקר להלכה, ולא הטעם של הרשב"א והר"ן.
והוסיף הפמ"ג דלענין סכין שאינו בן יומו יש להקל בחריף קצת דלא מחלי לשבת.

מש"כ הש"ך [ס"ק כא] בשם הר"ן שגרירה [גרירה] היא פחות מקליפה, עיין מה שהבאנו לעיל [סימן צב ס"ט] שהמנחת יעקב הקשה סתירה בדברי הש"ך, דבסימן צג [ס"ק כו] כתב הש"ך שגרירה היא כדי קליפה. וכתב המנ"י שיש לחלק בין מאכל לבין כלי, והפמ"ג [ש"ד סי' צב ס"ק לח] כתב דשם גרירה משותף הוא, פעמים הוא כדי קליפה ופעמים פחות מקליפה.

עיין בפת"ש [ס"ק ה] שהביא תשובת חוות יאיר שכתב דאם חתכו דג בסכין של גויים היה צריך מן הדין גרירה כיון שהדג לח, ולפי הרשב"א והר"ן כל דבר לח בעי גרירה. אמנם מחדש החו"י שהגרירה אינה לעיכובא, וכיון שא"א לגרור את הדג סגי בהדחה היטב. והיד יהודה חלק על החו"י ונקט שהגרירה היא לעיכובא.

בענין הדינים המובאים בשו"ע בחיתוך לפת, עיין בחכמ"א [כלל מט ס"ט] שכתב דזה נאמר גם על גזר ושאר קלחים דומה לזה.

כתבו הפמ"ג [ש"ד ס"ק כב] והחכמת אדם [כלל מט ס"ט] שלענין סכין של איסור אין להקל לחתוך צנן ואפילו אחר שחתך בו לפת, ומקורו בספר תורת חמאת בשם האו"ח, ואף בדיעבד אסור הצנן אא"כ נתערב בתבשיל שאז יש להקל.

ביאורים והערות

א' משישים של איסור בעובי הסכין, וחזור חלילה, וא"כ לא רק הלימונים הראשונים נאסרים אלא כל הלימונים. ותיקן המנ"י דאין כח בדבר חריף לעשות פעולה כפולה, והיינו לפלוט מהסכין ולהבליע בלימון, ולשוב ולבלוע מהלימון ולהבליע בסכין. והפמ"ג תמה ע"ז, דמנין לו לחדש כזה דין בנידון דבר חריף, דלא מצינו חידוש זה אלא לענין עירוי שנפסק הקילות.

קנין הלכה

סימן צ

סימן צ עוסק בדיני כחל, והיינו דדי הבהמה שבהם יש חלב. בימינו השימוש בכחל אינו מצוי ולכן ראינו לקצר בזה ולכתוב רק את יסודות הדינים.

יש ללמוד בסימן זה את הגמרות המצויינות להלן, ואת השו"ע עם הט"ז והש"ך.

סעיפים א - ב

משנה דף קט. הכחל קורעו וכו' עד דף קי. מאתרא דרב יהודה אנא דאכיל. דף צו: כחל בששים וכו' עד שויה רבנן כחתיכה דנבלה. דף קיא. אתמר כבדא עילוי בשרא וכו' עד דיעבד אין לכתחילה לא. רש"י דף קיא: ד"ה קפי, והלכות כחל עד סוף הדיבור.

הכחל הוא דדי הבהמה שבהם נוצר החלב ומתקבץ בתוכם, וזה סוג בשר שמטבע ברייתו הוא מעורב בחלב, ומבואר במשנה שלא התירו לבשל את הכחל עם החלב אלא אם קורעו ומוציא את חלבו. אמנם אין בזה איסור תורה, כמבואר במשנה [דף קט]. "לא קרעו אינו עובר עליו".¹⁶

הטעם שאין בכחל שנתבשל בחלבו איסור תורה של בשר בחלב, נתבאר ברש"י [דף קט: ד"ה אמר] שהוא משום שחלב זה הוא חלב שחוטה, וחלב שחוטה דרבנן, וכמו שדרשו בגמ' [דף קיג:] בחלב אמו פרט לחלב שחוטה, וכן כתב הרמב"ם [פ"ט מאכלות אסורות הי"ב].¹⁷

ונחלקו הראשונים בביאור הסוגיא בשתי מחלוקות עיקריות, אשר מהם נובעים שאר חילוקי הדינים שבין השו"ע ובין הרמ"א שיובאו להלן.

א. כחל שלא קרעו ונתבשל בקדירה ללא בשר

א. שיטת רש"י דהכחל אסור, דכיון שבשעת הבישול פירש ממנו חלב אל המים או אל התבשיל, וחוזר ונבלע בו, הרי זה אסור מדרבנן מדין בשר בחלב, וכן פסק הרמ"א [סעיף ב].

ב. שיטת ר"ת [תוס' דף קט: ד"ה ההוא] והרמב"ם [פ"ט מאכ"א הי"ב] שבדיעבד כחל שנתבשל ללא בשר אחר, אינו נאסר אף שלא קרעו כלל, וכן פסק השו"ע [סעיף א].

וכתב ר"ת [תוס' שם] הטעם שלא החמירו בזה, הוא משום שלא נשתנה טעם הכחל מכח החלב שנבלע בו, שגם קודם לכן היה טעמו כטעם חלב.

ביאורים והערות

16. כתב הפמ"ג, דמטעם זה אין איסור הנאה בנתבשל בחלבו, דאין איסור הנאה אלא כשהבישול אסור מהתורה.

17. תוספת עיון

כתב רש"י [דף קט: ד"ה אמר] דחלב שחוטה שלא פירש מהכחל לא גזרו בו אפילו איסור דרבנן. וע"ע ברש"י [שם ד"ה זה כנוס] שכתב דחלב הכחל המובלע בבשר לא בא לכלל חלב.

ועיין ביד יהודה שהוכיח, דחלב שלא פירש מהבהמה אינה בכלל חלב כלל, דאם ננקוט שדין חלב זה כחלב גמור א"כ גם בחיי הבהמה הרי זה חלב גמור, ואיך יתכן שכאשר נשחטה הבהמה יתבטל ממנו דין חלב מן התורה ויהפוך להיות חלב שחוטה שאינו אסור אלא מדרבנן, אלא מוכח שכל זמן שהחלב מובלע בבהמה אינו בגדר חלב מן התורה כלל.

וזהו גם טעם החילוק בין כחל שנתבשל לכחל שנצלה, דכחל שנתבשל, החלב פרש ממנו וחזר ונבלע בו, משא"כ בצלי, החלב היוצא נופל לחצר או נשרף, [וגם אם מיעוט ממנו חוזר ונבלע בכחל תוך כדי שהוא זב על גביו, אין זה אלא חלב מועט כמבואר ברשב"א דף קט:], והחלב שנשאר בפנים עדיין לא נאסר כלל.

קנין הלכה

ב. בישול כחל שנקרע כדן עם בשר אחר

- א. בשיטת רש"י נחלקו הראשונים, דעת ספר התרומה והטור דאסור לכתחילה לבשלו עם בשר אחר, אך בדיעבד אם עשה כן לא נאסר הכחל. דעת הראב"ה והא"ז שגם בדיעבד נאסרים הכחל והבשר, ודעת הר"ן דמותר אף לכתחילה לבשלו עם בשר.
- ב. לפי ר"ת והרמב"ם מותר גם לכתחילה לבשל את הכחל שנקרע כדן [קריעת שתי וערב וטיחה בכותל] עם בשר אחר.

סיכום השיטות של השו"ע והרמ"א בדיני כחל

כדן כחל מצינו כמה וכמה חילוקי דינים, בין צלי לבין בישול, בין אם צלאו או בישלו בפני עצמו לבין צלאו או בישלו עם בשר אחר, ובכל זה יש חילוק בין כחל שלא נקרע כלל, לבין כחל שנקרע קריעה מועטת, ולבין כחל שנקרע קריעה גמורה שתי וערב וטחו בכותל. וכן יש בכל זה חילוקים בין לכתחילה ובין בדיעבד, ובין המנהג שנהגו להחמיר. ונביא בזה את חילוקי הדינים, ונקדים תחילה את עיקר הדין ואח"כ יובא המנהג שנהגו להחמיר לכתחילה. שיטת השו"ע בכל זה היא בסעיף א ושיטת הרמ"א הובאה בסעיף ב.

א. צליית כחל בפני עצמו [שלא עם בשר אחר]:

- (א) אדם הבא לצלות כחל בפני עצמו, לשיטת השו"ע צריך לכתחילה לקורעו קריעה מועטת ולמרק החלב שבו, ובדיעבד אם לא עשה כן ה"ז מותר אף אם לא קרעו כלל.
- (ב) לשיטת הרמ"א לכתחילה יעשה קריעת שתי וערב וטיחה בכותל, ובדיעבד אם לא עשה כן ה"ז מותר.

ב. בישול כחל בפני עצמו [שלא עם בשר אחר]:

- (א) אדם הבא לבשל כחל בפני עצמו, דעת השו"ע [הרמב"ם] לא התפרשה להדיא, אך משמע שלכתחילה צריך לקורעו שתי וערב ולטוח בכותל, ובדיעבד שרי אף אם לא קרעו כלל.
- (ב) דעת הרמ"א, שלכתחילה אין לבשל כחל כלל אף אם אין עמו בשר אחר, ואף אם קרעו וטחו בכותל, ובדיעבד אם קרעו שתי וערב וטחו בכותל קודם שבישלו ה"ז מותר, ואם לאו ה"ז אסור אף בהפסד מרובה.¹⁸

ג. בישול כחל עם בשר אחר:

- (א) הבא לבשל כחל עם בשר אחר, לדעת השו"ע צריך לקורעו שתי וערב ולטוחו בכותל, ואז מותר לכתחילה לבשל עם בשר אחר.
- (ב) הרמ"א סובר שלכתחילה אסור לבשלו עם בשר אחר אף אחרי קריעה וטיחה [לחוש לשיטת הראב"ה וא"ז שאסרו זאת אף בדיעבד], ובדיעבד אם קרעו שתי וערב וטחו בכותל ובישלו עם בשר ה"ז מותר במקום הפסד מרובה, ושלא במקום הפסד מרובה אסרינן אף בדיעבד.

ד. צליית כחל עם בשר אחר:

- (א) הבא לצלות כחל עם בשר אחר לא נתפרש בשו"ע להדיא דין זה. אמנם לכאורה גם בזה, אם קרעו קריעה מועטת ומירק החלב שבו, מותר לצלותו אף עם בשר ואפילו הכחל למעלה. ואם לא קרעו כלל לא נתפרש דינו בדיעבד, ומהגר"א [ס"ק כח] משמע דסובר דלפי השו"ע ה"ז מותר בדיעבד אף בלי קריעה כלל.

ביאורים והערות

18. באופן זה שמבשל כחל בלי בשר אחר אחרי קריעת שתי וערב וטיחה בכותל, ה"ז מותר מן הדין לכל הדעות, אלא שנהגו להחמיר בזה. בטעם החומרא כתב הש"ך [ס"ק ח] בשם הגהת הסמ"ק שהוא משום גזירה שמא יבשלו עם בשר אחר. והגר"א כתב שגזרו שמא אחרי בישול הכחל יבשל בקדירה זו בשר אחר והו"ל כמבשלם ביחד.

קנין הלכה

(ב) הרמ"א אוסר לכתחילה לצלותו עם בשר אחר אפילו ע"י קריעה וטיחה, ובדיעבד אם קרעו שתי וערב וטחו בכותל ה"ז מותר אף אם הכחל למעלה, ואם לא קרעו אזי העליון מותר והתחתון אסור, שהרי זב ציר מהעליון לתחתון.

כל הנ"ל הוא מדינא, אמנם ממנהגא כתב השו"ע [סעיף ב]:

א. נהגו שלא לבשל כלל עם בשר אחר, וגם הרמ"א מסכים לזה.

ב. לבשלו בלי בשר מצריכין קריעה שתי וערב וטיחה בכותל, [ולרמ"א אין לבשל לכתחילה כחל כלל וכנ"ל].

ג. לצלי נהגו לקרוע שתי וערב אף בלי טיחה בכותל, [ולרמ"א צריך לכתחילה קריעת שתי וערב וטיחה בכותל].

בישול בשר בקדירה שנתבשל בה כחל

לפי מה שפסק הרמ"א כרש"י, דכחל שלא נקרע ונתבשל בפני עצמו [בלי בשר אחר] נאסר, כתבו הפוסקים [ספר איסור והיתר, הגר"א ורע"א] דמעתה אסור לבשל בקדירה זו בשר אחר, אף שלא עם הכחל, ואם בישל ה"ז נאסר אף בדיעבד. אמנם יש בזה חילוק בין הפוסקים הנ"ל:

א. האו"ה והגר"א כתבו שהאיסור לבשל בקדירה זו בשר אחר הוא מדינא, שהרי נפלט מעם הכחל הבלוע בקדירה, וה"ז כאילו מבשלם יחד.

ב. המנחת יעקב כתב שאין זה איסור מן הדין, [ולשון הרשב"א לא גזרו בחלב שחוטמה על פליטת כלים].

ועיין להלן [סעיף ג] בענין סכין שחתך בה כחל רותח אי שרי לחתוך בה בשר.

בישול כחל שלא נקרע עם בשר אחר

כחל שלא נקרע ונתבשל עם בשר אחר נאסר הכל, אם אין שישים לבטל את החלב שיצא מהכחל. מעם האיסור הוא משום שהחלב שבכחל יוצא ממנו ומתבשל עם הבשר שבקדירה, ונעשה הכל בשר בחלב מדרבנן, ומעתה גם הכחל נאסר וכן הקדירה, ואם יש שישים כנגד הכחל הכל מותר חוץ מהכחל.

בגמ' [דף צז:] מבואר שגם הכחל מן המנין, ונחלקו הראשונים למה אמרינן כך:

א. תוס' [דף צז:] ד"ה אלא [וכן הרשב"א [שם] כתבו דהוא משום שהכחל עצמו אינו אוסר כלל את הבשר שבקדירה, ורק החלב שכנוס בו אוסר, וכיון שהוא עצמו מותר, הרי הוא מצטרף לשאר הבשר לשישים.

ב. הרמב"ם [פט"ו הי"ז] כתב דלפי שאיסור כחל הוא מדבריהם לכן הקלו בה.

עוד מבואר בגמ' שם, דהכחל עצמו אסור גם באופן שיש שישים נגדו, ונחלקו הראשונים במעם האיסור:

א. תוס' [דף צז:] ד"ה וכחל] והרא"ש [פ"ז חולין סכ"ז] כתבו דהאיסור אינו בבשר הכחל אלא בחלב שנמצא כנוס בגומות שבתוכו, דאותו חלב קיבל בתחילת הבישול קודם שיצא לחוץ מעם בשר, ובאותה שעה נאסר הכחל באכילה, שהרי אי אפשר לקורעו ולהוציא חלבו לאחר שהתחיל בישולו. והוסיפו תוס' והרא"ש, דאף שבסוף הבישול יוצא כל החלב האסור אל מחוץ לכחל ובטל בשישים, מ"מ נשאר הכחל באיסורו, דחששו שאם יתירוהו בסוף הבישול יבואו לאוכלו קודם גמר הבישול.

ב. הרשב"א כתב ג"כ שהאיסור אינו בכחל עצמו רק בחלב שבו, ומ"מ גם הכחל אסור שמא לא יצא כל החלב שבו לחוץ.

ג. הר"ן כתב שהאיסור משום מראית העין, שאם יתירו כחל שנפל לתבשיל שיש בו שישים, יטעה הרואה לחתיר גם בשר נבילה שנפל לתבשיל שיש בו שישים. [ובשר זה בודאי נשאר באיסורו, דנהי דאינו אוסר את הקדירה כיון שיש

קנין הלכה

שישים נגדו, מ"מ הוא עצמו אינו נותר.

כחל שנאסר משום שנחבשל עם בשר ונפל לקדירה אחרת

בגמ' מבואר דהכחל אוסר גם אם נפל לקדירה אחרת, ומבואר בפוסקים שיש בזה הבחנה בין שני מקרים:
א. אם מתחילה נפל הכחל לשישים באופן שאין שאר הבשר שבקדירה נאסר, ורק הכחל עצמו אסור וכן"ל, דינו בנפילה השנייה כדן בנפילה הראשונה שהכחל מצטרף לשישים.¹⁹
ב. אם מתחילה נפל הכחל לקדירה שאין בה כדי לבטלו ונאסרה כל הקדירה, בזה נחלקו הראשונים:
(א) הרמב"ם כתב שגם באופן זה מצטרף הכחל לשישים, שהרי טעם הקולא שהקילו בנפילה הראשונה [שאיסור הכחל מדבריהם] קיים גם בנפילה השנייה, דסו"ס אין כאן איסור תורה, וכן דעת הרא"ה בבדק הבית, וכן פסק השו"ע.
(ב) הרשב"א [בית ד' שער א דף יז.] כתב שבאופן זה אין הכחל מן המניין ובעיני שישים חוץ מן הכחל. ומעמו, משום שבאופן זה נאסר הכחל עצמו משום שבלע מהחלב האסור, ועשאוהו רבנן כבשר בחלב מדרבנן, והוי כחתיכת נבילה ולא שייך לצרפו לשישים, וכ"כ הרמ"א.
ובטעמו של הרמב"ם עיין להלן בסמוך.

חנ"נ בב"ח דרבנן

יש לדון האם בחתיכה שנאסרה מדרבנן מדין בשר בחלב אמרינן חנ"נ, וכתב הט"ז [ס"ק ד] שבדין זה נחלקו הרמב"ם והרשב"א, ונתחדשה מחלוקת יסודית בדין בשר בחלב דרבנן. הרשב"א סובר שגם בזה נעשה הבשר עצמו כנבילה, וממילא לא שייך לצרפו לשישים, והרמב"ם סובר דרק בבשר בחלב האסור מן התורה אמרינן דנעשה נבילה, משא"כ בבשר בחלב דאסור מדרבנן. והביא הט"ז דרך מפורש ברמב"ם [פ"ט הכ"ז] דאם נפל חלב לתוך תבשיל בשר עוף שאין בו שישים נגדו ונאסר הכל, יכול מעתה להוסיף בשר לתבשיל עד שיהא שישים נגד החלב, ויחזור הכל להיות. ומבואר דלא אמרינן בזה דחתיכה נעשית נבילה, דא"כ כבר נאסר הכל ולא שייך להתירו.²⁰

ביאורים והערות

19. כך מבואר ברמ"א [סעיף א.]. ועיין בש"ך [ס"ק ה] שביאר זאת משום שבאופן זה שהיה בנפילה הראשונה שישים נגדו, אין הכחל עצמו אסור מדינא, ולכן גם בנפילה השנייה מצטרף הוא לשישים.

20. תוספת עיון

עיין בגליון רע"א על הט"ז [ס"ק ד] שדן מתחילה לבאר את מחלוקת השו"ע והרמ"א [בענין כחל בנפילה שנייה אי מצטרף לשישים] באופן אחר, דהשו"ע אזיל בשיטת הרמב"ם דס"ל דכחל שבישלו בפני עצמו [שלא עם בשר אחר] אינו נאסר, אף שהחלב בתוכו יצא לחוץ וחזר ונבלע בו. א"כ נמצא דמה שנאסר הכחל כשבישלו עם בשר אחר אינו אלא מחמת שבלע טעם אסור של בב"ח, שהבשר האחר שנאסר מחלב הכחל חזר ונתן טעם בכחל, אך הכחל עצמו אינו ממש בגדר בשר בחלב מדרבנן שהרי החלב שהיה בו אינו אסור, וכיון שכן סובר השו"ע שהכחל עצמו נשאר בהיתירו ומצטרף לשישים. [ומה דאסור לאוכלו הוא רק משום טעם בב"ח הבלוע בו, והשו"ע סובר דלא אמרינן בזה חנ"נ, כיון שזה כמו חנ"נ של שאר איסורין, דהשו"ע לא ס"ל חנ"נ בשאר איסורין].
והרמ"א סובר כרש"י שגם כחל שבישלו בפ"ע נאסר מחמת החלב שיצא ממנו לחוץ וחזר ונבלע בו, וה"ז כחפצא של בשר בחלב ונעשה נבילה, וממילא אינו מצטרף עוד להיות.

וכתב רע"א שדודו הגאון ר' וואלף איגר השיב לו, שביאור זה אינו עולה יפה בדעת השו"ע עצמו, שהרי בס' קג דעת הב"י, שאף להסוכרים כרבינו אפרים דלא אמרינן חנ"נ בשאר איסורין, מ"מ דבר מאכל שבלע טעם מבשר או מחלב שנאסר מדין בשר בחלב דינו כבב"ח ואמרינן בזה חנ"נ, וממילא לא יתכן שטעם השו"ע לומר דכחל מצטרף לשישים בנפילה השנייה הוא משום שאין בזה דין חנ"נ.

קנין הלכה

סעיף ג

חיתוך כחל רותח בסכין של בשר

מקור הדין הוא בתוס' [דף קיא. ד"ה תותי] שכתבו דכיון שמבואר בנמרא שמותר לצלות כחל ובשר בשיפור אחד אם הכחל למטה, א"כ מבואר דלא חיישינן לשמנונית הבשר הנוטפת על הכחל, וגם לא למה שנבלע בשיפור וחוזר ונבלע בכחל, וכן כתבו הרא"ש והרשב"א שם.

אמנם נחלקו הראשונים האלו אם היתר זה נאמר גם בכחל שלא נקרע כדין וניטח בכותל. תוס' והרא"ש ביארו שהגמ' איירי דוקא אחרי קריעה וטיחה, ולהכי אין להתיר לחתוך כחל שלא נקרע כדינו בסכין בשרי, והרשב"א [בחדושי] פירש שהגמ' גבי צליית בשר וכחל יחד איירי אף בכחל שלא נקרע כלל, ולפי"ז יהיה מותר לחתוך כחל בסכין בשרי אף אם הכחל לא נקרע כלל.²¹

להלכה: הטור העתיק כהרא"ש שההיתר הוא רק אחרי קריעה וטיחה. והב"י הביא את המחלוקת תוס' ורא"ש עם הרשב"א בדין זה, ובשו"ע סתם בזה. ועיין בהגר"א [ס"ק כח] שכתב שהשו"ע נקט כהרשב"א דשרי אף בלי קריעה וטיחה. הרמ"א כתב בתוס' והרא"ש שההיתר הוא רק בכחל שקרעוהו כדין, וטחוהו בכותל. אמנם בדיעבד כתב [בסוף דבריו] דאף אם לא קרעו הכל מותר, וכן הסיק הש"ך [ס"ק כד]. כתב החכמת אדם [כלל מא דין ו] דכחל צונן שלא נקרע ולא נתבשל, מותר לחותכו בסכין בשרי אף לכתחילה.

כתב בספר איסור והיתר דכחל שנקרע כדין וטחו בכותל ונצלה דינו כבשר, ומותר לאוכלו אחר בשר בלי המתנה ובלי קינוח והדחה וחטיטת שיניים. וכן מותר לאכול בשר אחרי אכילת הכחל הזה בלי קינוח והדחה.

מה שכתב הרמ"א דאם קרעו הכחל כדינו וטחוהו בכותל אין לחוש לגומות מלאות חלב שמצאו בו, עיין ט"ז [ס"ק יא] שהביא מדברי האו"ה שזה דוקא אם הכחל נקרע כדינו, אך אם לא נקרע יש לאסור גומות אלו.²²

בענין מה שכתב הרמ"א שאם הניחו את הכחל מזמן השחיטה כד שעות בלי קריעה ה"ז מותר, משום שלא החמירו דין כבוש כמבואר בחלב שחוטא בכה"ג שלא פירש החלב, עיין ט"ז [ס"ק יב] שהביא דבספר או"ה כתב שאם החלב פירש הרי הוא אוסר בשר אף בכבישה. ותמה הט"ז דכיון דאיסור בשר כבוש בחלב אינו מן התורה רק מדרבנן, א"כ בחלב שחוטא הו"ל גזירה לגזירה. וכתב הש"ך [נקח"כ] שדבריו תמוהים, שהרי מפורש בתוס' [דף קד. ד"ה ומנא] דיש מקומות שגזרו חכמים גזירה לגזירה, ואין לדמות גזירות חכמים זו לזו אלא במקום שהש"ס מרמז. וע"ע בדגמ"ר שהביא מהגמ' [דף קיב] בבר גזולא שנפל לכדא דכמכא, שאם לא היה נאכל מחמת מלחו היה בזה דין מליח כרותה, אף שאיסור מליח אינו אלא מדרבנן וגם בשר עוף בחלב אינו אלא מדרבנן. וכתב הפמ"ג [מ"ז ס"ק יב] דאפילו בשר עוף שנכבש בחלב שחוטא ג"כ נאסר אף שיש כאן ג' גזירות.

כתב בספר כדי השולחן שלכתחילה אין להשהות הכחל כד שעות בלי קריעה, משום שע"י כבישה זו יוצא דם מן הכחל אל החלב וחוזר ונבלע בכחל, ותו לא תועיל לו מליחה לפולטו. ואם מלח את הכחל קודם שיעור כבישה אין חשש זה קיים, שהרי

ביאורים והערות

21. והא דלא אסרינן מחמת שמנונית הבשר שע"ג הסכין, הוא משום שהוא דבר מועט, ולא גזרו בזה חכמים בבשר שחוטא, וכשם שהתירו לצלותו יחד משום שרוב שומן הבשר נוטף למטה ורק מיעוטו נבלע בכחל.

22. בספר כדי השולחן [ביאורים ד"ה ואם] תמה על דברים אלו, דהא האו"ה סובר דחלב הכנוס בתוך הכחל דינו כחלב שפירש, ואם צלאוהו בלי קריעה והוצאת החלב ה"ז אסור אף דיעבד, לכן גם כאן הצריך לעיכובא קריעה. אך הרמ"א פסק [סעיף ב] שבדיעבד אם צלו את הכחל הרי הוא מותר אף בלי קריעה כלל, ואף החלב הכנוס בתוכו אינו אוסר, וא"כ מנ"ל שבכה"ג יש לחוש לגומות שבכחל.

קנין הלכה

יצא כל דמו. אך הדרכי משה כתב שלכתחילה אין למלוח כחל בלי קריעה, משום דמליח כרותח דצלי, וכשם שאין לצלות לכתחילה קודם קריעה, כן אין למלוח קודם קריעה.

סעיף ד

גמ' דף קיא. אתמר כבדא עילווי בישראל וכו' עד הלכתא בין כבדא בין כחלא תותי בשרא שרי, עילווי בישראל בדיעבד אין לכתחילה לא.

סעיף זה עוסק בדיני צלייה ומליחה של כחל עם בשר אחר. ועיין לעיל [סעיף א] שכתבנו את פרטי הדינים בדין צליית הכחל, והם דלהשו"ע אין להתיר לכתחילה בלי קריעה מועטת ומירוק, ודיעבד לא נתפרש היטב, ובהגר"א כתב בדיעבד שרי אף בלי קריעה כלל. ולהרמ"א לכתחילה אין לצלותו עם בשר כלל, אפילו קרעו וטחו בכותל, ודיעבד אם קרע שתי וערב ה"ז מותר ואם לא עשה כן ה"ז אסור.

מליחת כחל עם בשר

ברין זה נחלקו הראשונים:

- א. הרשב"א כתב דכיון דאמרינן בעלמא מליח כרותח דצלי, א"כ גם לענין מליחת כחל עם בשר הדין כן, שאם הכחל למעלה ה"ז אסור אף דיעבד, ואם הכחל למטה לכתחילה אסור ובדיעבד שרי. [הרשב"א איירי בלי קריעה ומליחה].
- ב. הרא"ש כתב דמליחה אינה כצלייה לענין נידון זה, דאין טבע המלח למשוך חלב. השו"ע העתיק בסתמא את דעת הרשב"א, ואת שיטת הרא"ש הביא כיש אומרים. והרמ"א פסק דלכתחילה אין למלוח עם בשר כלל, ואפילו אם קרעו שתי וערב וטחו בכותל ג"כ אין למולחו לכתחילה עם בשר, כשם שאין לצלותו עם בשר לכתחילה [כמבואר ברמ"א לעיל ס"ב]. אמנם בדיעבד ה"ז מותר בכל ענין, ואפילו לא קרעו כלל, וכמש"כ הש"ך [ס"ק כז]. והמעם משום שלענין דיעבד סמך הרמ"א על שיטת הרא"ש שמליחה אינה מושכת חלב.

עיין דרכי משה שכתב דלכתחילה אין למלוח כחל בלי קריעה אף אם הוא בפני עצמו.

שאלות לחזרה

על החומר הנלמד בחודש אלול תש"פ

יו"ד הלכות בשר בחלב סימן צו וסימן צ

מיוסדות על טור וב"י, שו"ע ט"ז וש"ך, נקוה"כ רעק"א ופתחי תשובה

סימן צו סעיף א

- א. (1) חתך צנון או סלק בסכין של בשר בן יומו - האם מותר לאכלם בחלב?
(2) וכמה צריך להוריד מהם כדי שיוכלו לאכלם בחלב?
(3) ומאי שנא מכל נ"ט בר נ"ט?
(4) ואיך פסק הרמ"א בדין זה לכתחילה ובדיעבד?
- ב. (1) האם מהני לכתחילה שיטעם מהם ויראה שאין בהם טעם בשר?
(2) ומה הדין בדיעבד שטעמו ובישלו בחלב?
(3) ובאיזה אופן מהני טעימה אף לכתחילה להרמ"א?
- ג. להפוסקים ובאופנים שמהני טעימה, האם סגי בטעימה כל דהו או שצריך לטעום מכל מקום אורך החתך?
- ד. חתך צנון או סלק בסכין של בשר אינו בן יומו והוא מקונח או אינו מקונח, האם מותר לאכלו בחלב?
- ה. צנון שנחתך בסכין של בשר באופן שאסור לאכלו בחלב ועבר ובישלו בחלב, האם צריך ששים כנגד הנטילה או כנגד מה שנגע בסכין או כנגד כל הלהב, ומה הטעם?
- ו. (1) מה הטעם שמועיל ששים ולא אמרינן חתיכה נעשית נבילה?
(2) ובאופן שיש ששים האם הותרה גם הצנון או שרק החלב הותרה וצריך להסיר הצנון?
- ז. חתך הצנון דק דק, והצנון קטן מהסכין או שאין הסכין לפנינו, או שהסכין קטן מהצנון והוא לפנינו, האם צריך ששים נגד הסכין או כנגד כל הצנון?
- ח. (1) במקום שצריך ששים נגד הסכין, האם הכוונה נגד כל עובי הסכין או נגד קליפת הסכין?
(2) ומה קשה לפי זה על ההלכה דנעיצת הסכין מהני לחתוך בו צנון?
- ט. כשחתך צנון בסכין של גוי או של איסור, האם צריך ששים רק נגד הסכין או נגד כל הצנון, ומה הטעם, ואיך נוהגים לכתחילה ומה הדין בדיעבד;
(1) כשחתך במקום אחד?
(2) כשחתך דק דק?
- י. אם בישל אח"כ את הצנון;
(1) האם צריך ששים בתבשיל כנגד כל הצנון או רק נגד הנטילה? ומה הטעם?
(2) והצנון עצמו, האם נשאר באיסורו רק כדי נטילה או נאסר כולו או בטל בששים?
- יא. אם לא חתך בצנון עצמו אלא בירק שעל גבי הצנון, האם דינו כחתך הצנון, ומה הטעם?
- יב. כשידוע שהסכין של איסור הוא בן יומו והוא מסתפק אם נחתך "הצנון" או "החריין" בסכין זה של איסור, האם ספיקו להקל או להחמיר, והאם אפשר לומר העמד דבר על חזקתו?
- יג. כשיש ספק אם נחתך בסכין של איסור, ומצאן חתוכים לצד זנבותיהם, עד חצי הצנון או למעלה מזה, האם מותר לקנותם - במקום שמצוי לקנות אחרים או במקום שאינו מצוי לקנות אחרים - ומה הטעם?

סעיף ב

- יד. שום, בצל - קטנים או גדולים, תמכא, פירות חמוצים, תפוחים חמוצים, דגים מלוחים, האם דינם כדבר חריף או לא?
- טו. בארש"ט האם דינו כדבר חריף, כשיכולים לשתותו חי או שאי אפשר לשתותו חי או שהוא מלובן בביצים?
- טז. (1) מי סובין שהוחמו בקדירה חדשה, ועירו אותה בקדירה חלבית או שהוחמו לכתחילה בכלי חלב בן יומו או בכלי איסור, שנטלוהו קודם חימוצו או אח"כ, האם מותר?
(2) דבר חריף שנתבשל, האם נשאר בחריפותו או שאמרינן פקע חורפייהו?
- יז. מרקחת חריפים של גויים כגון זנגביל, שידוע בוודאי שנחתך בסכין של גוי או שלא ידוע בוודאי, כשהזנגביל רטוב או יבש, האם מותר לאוכלו, ומה הטעם?

סעיף ג

- יח. (1) תבלין שנדודך במדודך בשרי בן יומו, האם מותר לאכול בחלב, ומה הטעם?
(2) ומה דעת המחבר והרמ"א כשהמדוד אינו בן יומו?
(3) ומה הדין כשלא נדוכו רק היו מונחים שם?

סעיף ד

- יט. (1) מיץ לימון או דג מליח שמביאים הגויים בחביותיהם, שנחתכו בסכין שלהם, האם מותרים - לדעת המחבר ולדעת הרמ"א?
(2) ומה הדין בכרוב פרוס שנחתך בסכין של גוי?
(3) המחמירים בכרוב האם מחמירים גם בלימון או לא? ומה הטעם?
כ. סתם כלים של גוים שאינן בני יומן, האם יש חשש גם על מה שבלוע בסכין או רק על השמנונית שעל דופני הסכין?
כא. חתך תולעת עם הפרי, האם מותר לאכול הפרי?
כב. (1) חתך קישואים בסכין של בשר, באיזה אופן מותר לאכלם בחלב - ע"י הדחה או גרידה או נטילה? ומה הטעם?
(2) מה הנפק"מ בין גרידה לנטילה?
(3) אם חתך לפת בסכין של בשר, האם צריך גרידה או בהדחה סגי?
כג. חתך לפת בסכין של בשר;
(1) האם מותר אח"כ לכתחילה לחתוך בו צנון לאכול בחלב?
(2) בדיעבד אם חתך צנון אחרי הלפת, מה דינו?
(3) והאם מותר לחתוך לכתחילה לפת כדי לחתוך בו צנון?
(4) באופנים שמותר, האם מותר לחתוך צנון רק פעם אחת או אפי' הרבה פעמים?
כד. דג שנפתח בסכין של גוים, האם מועיל הדחה או צריך שפשוף או גרידה או קליפה? ומאי שנא מקישואים?

סימן צ סעיף א

- כה. לדעת השו"ע;
(1) מה הדין אם קרע את הכחל ומירק החלב שבו?
(2) ומה הדין אם קרעו שתי וערב וטחו בכותל?
כו. לדעת השו"ע;
(1) כחל שלא קרעו, ועבר ובישלו בפני עצמו, האם מותר לאכול, ומה הטעם?
(2) בפני עצמו, היינו בלא כלום או בלא בשר?
(3) ואם בישלו עם בשר אחר שמשערין אותו בששים, האם ששים נגד כל הכחל או רק נגד היוצא ממנו? ומה הטעם? ולמה לא כתבו המחבר בפירוש?
כז. (1) מה הטעם שהקלו כאן שבשר הכחל מצטרף עם שאר הבשר לבטל החלב בששים?
(2) והאם בדם הבלוע בחתיכת בשר ג"כ הקלו כך? ומה הטעם?
כח. מה הטעם המבואר בראשונים שהכחל עצמו שנפל לקדירה אחרת חוזר ואוסר כבתחילה, אע"פ שבתחילה כבר היה ששים נגד החלב?
כט. באופן שהיה ששים נגד החלב, ונפל אח"כ לקדירה אחרת, האם בקדירה השנית ג"כ מצטרף הכחל לששים עם שאר הבשר נגד החלב, ומה הטעם?
ל. נחלקו הראשונים באופן שנפל הכחל בתחילה בקדירה שאין בו ששים נגד החלב, ואח"כ נפל לקדירה אחרת, האם בקדירה השנית ג"כ מצטרף הכחל עם הבשר לששים נגד החלב;
(1) מהי יסוד המחלוקת?
(2) ואיך פסקו השו"ע והרמ"א?
לא. מהי המחלוקת החדשה - שכתב הט"ז - שנולד כאן בין הרמב"ם להרשב"א - שלא הוזכר בפוסקים - לגבי חני"ג בבשר בחלב?

סעיף ב

- לב. מהי המנהג המובא במחבר;
(1) לגבי בישול כחל עם בשר?
(2) לגבי בישול כחל בלא בשר בטיגון או בפשטידא?
(3) במחבת?
(4) לצלי?
לג. (1) אם עבר ובישל הכחל בלא בשר - באיזה אופן יש להתיר בדיעבד לדעת הרמ"א?

- (2) אם עבר ובישל הכחל עם בשר - באיזה אופן יש להתיר בדיעבד לדעת הרמ"א - כשיש ששים או כשאין ששים?
 (3) ואיך פסקו המהרש"ל והב"ח, וכמאן נקט הש"ך?
 לד. מהי דעת הרמ"א לגבי לצלות הכחל;
 (1) מה צריך לעשות לכתחילה?
 (2) ודבר זה הוא ממנהג או מדינא?
 (3) והאם מותר לכתחילה לצלותו עם בשר, ומה הטעם?
 (4) אם עבר וצלאו בלא קריעה או עם קריעה, בלי בשר או עם בשר, מה דין העליון ומה דין התחתון, כשידוע שנתהפכו או שאינו ידוע, או כששניהם תחובים בשוה?
 לה. (1) מה הדין לכתחילה לבשלו בקדירה בלא בשר - לדעת הב"י ולדעת הרמ"א? ומה הטעם?
 (2) מה הדין לטגנו בלי בשר כשנתייבש הכחל - לדעת הב"י ולדעת הרמ"א?
 (3) אם עבר ובישלו בקדירה - בלא בשר או עם בשר, טרי או יבש, האם בדיעבד מותר, ומה הטעם?
 (4) מה הגדר של נתייבש, בזמן או בפועל?
 לו. (1) האם מותר לעשות פשטידא מהכחל?
 (2) ומה הדין לעשותו במחבת?
 (3) ומה הדין לאפותו בתנור יחד עם בשר או עם חלב?

סעיף ג

- לו. (1) האם מותר לחתוך כחל רותח או חי מלאה חלב - בסכין שחתכו בו בשר?
 (2) והאם מותר לחתוך בשר בסכין שחתכו בו כחל או לצלות זה בשפוד של זה?
 (3) ומה הדין להניחו בקערה עם בשר צלי כששניהם חמים?
 (4) כחל אחר שנצלה האם דינו ככבד שמותר לבשלו, ומה הטעם?
 (5) אם נצלה כל צרכו האם צריכים טיחה בכותל?
 (6) ואם לא נצלה כדינו האם גם מותר כל הנ"ל?
 לח. (1) אם קרעו את הכחל כדינו ואח"כ מצאו בו גומות מלאות חלב, האם יש לחוש לכך, ומה הטעם?
 (2) ומאי שנא מלא קרעו כדינו ומצא בו גומות מלאות חלב?
 (3) אם הניח הכחל בשלימות עם חלבו קודם צלייתו יום שלם, האם אסור משום כבוש כמבושל, ומה הטעם?
 (4) שאר בשר שכבוש בחלב שחוטה, האם אומרים כבוש כמבושל, ומה הטעם?

סעיף ד

- לט. (1) מה הדין למלוח או לצלות לכתחילה כחל על הבשר?
 (2) והאם דומה לכבד?
 (3) ומה הדין בדיעבד?
 (4) ומה הדין בשפודים שלנו?
 מ. מה הדין בעור הקיבה שהוסר ממנו חלבו והודח, האם בטל ממנו שם כחל לגמרי ומותר למלחו או לבשלו עם שאר בשר או לא?

שאלות הנוגעות למעשה בחומר הנלמד בחודש אלול תש"פ

יו"ד הלכות בשר בחלב סימן צו

א. בצל, או זיתים, שנחתכו בסכין בשרי בן יומו, או לא ב"י, והניחו אותו על פיצה חלבית ואפו בטוסטר.

1. מה דין הפיצה ומה דין הטוסטר.

2. וכן בצל שנחתך בסכין חלבי והכניסו אותו לתוך הטשולנט הבשרי, מה דין הטשולנט והקדרה.

3. אם נזכר אחרי שחתך את הבצל לשנים בסכין הבשרי, ואת שאר החיתוכים עשה בסכין פרווה, מה דין הפיצה והטוסטר, הטשולנט והקדרה.

4. וכן אם טיגנו בצל במחבת חלבית בת יומה או אינה בת יומה, והכניסו אותו לטשולנט הבשרי, מה דין הטשולנט.

5. האם יש חילוק בהנ"ל אם הסכין הייתה נקי או לא הייתה נקי

[ס"א, רמ"א סימן כ"ה ס"ב, ט"ז סק"ט ומשכ"ז, מ"ב תמ"ז סקפ"א, שעה"ץ סקקל"ג. חכמ"א מ"ט ז'. חזו"א או"ח קי"ט סק"ז]

א. חריף בב"י הרי הוא כטעם ראשון, ובאינו ב"י לדעת הרמ"א, אבל לדעת המחבר יש סתירה מכאן לסימן ק"ג, לדעת הפלתי והפמ"ג המחבר מחלק בין בליעות של איסור לשל בשר וחלב, ולדעת הרע"א החילוק הוא בין פליטה מכח דוחקא או בישול. ומ"מ כשאינו מקונח מועיל הדוחקא גם לדעת המחבר. - אבל לדעת הבית מאיר באינו ב"י והבליעות ע"י בב"ח בדיעבד אינו אסור.

ובשיעור ההתפשטות דעת המחבר שרק בעובי הכדנ"ט והרמ"א מחלק בין לכתחילה ובדיעבד. אבל אם חתכו לחתיכות קטנות, גם לדעת המחבר דנים כל חתיכה בפני עצמה נעשתה חלבית, וממילא כאשר אח"כ הכניסם לתוך קדרה של בשר כל שבצירוף כל החתיכות כולם אין ס' כנגד הבשר הכל אסור גם בדיעבד.

ודין זתים מבואר בש"ך [סק"כ] בצד אחד שלו, והמ"ב שזתים בין בעודם חיים לפני שנכבשו, ובין אחרי שכבר נכבשו, נחשבים לחריפים, אמנם מבואר במשכ"ז חו"ד חכמ"א שכל מאכל {מאותם המאכלים שלא הוגדרו להדיא כחריפים ממש} שאפשר לאכלו כמו שהוא בפני עצמו, מוגדר רק לחריף קצת, {למעט דברים חריפים אחרים שלמרות שאוכלים מהם לבדם, אבל מחמת חריפותם אוכלים מהם רק מעט, דע"ת בשם הדעת קדושים} שנחלקו ה"ט [סק"ט] והמשכ"ז שם והמ"ב והחזו"א האם מקילין בהם בהפסד'מ בבן יומו ובאינו בהפסד קצת או שבב"י כלל לא ובאינו ב"י בהפסד'מ.

ב. קנה צנן או בצל בחנות ללא הכשר וחתכן אותו בחנות לחתיכות קטנות. טיגנו אותו עם מאכלים אחרים.

1. אם חתכו את הבצל רק במקום אחד או שנים, האם יכול להסיר ממקום החתך שיעור עובי כדי נטילה ולהשתמש בנשאר.

2. ואם חתכו את הבצל בסכין בשרי וחלק טיגנו בחלבי, האם יועיל לטעום את חלק הבצל שנשאר בחוץ, ועי"ז להכשיר את המחבת והחביתה.

3. אם טעם קצת מהבצל ולא היה בו טעם בשר, האם יכול לטגנו במחבת החלבי.

[ס"א, ס"ג, ט"ז סק"ב, סק"ה, וסק"י, ט"ך סק"ה-ו, סק"ט, וסקי"ט, משכ"ז סק"ב, ספ"ד סק"ה, וסק"י, חכמ"א מ"ט ג'. רע"א סק"א, יד יהודה ארוך סק"ו, צינת אדם מ"ט].

ב. לדידן דאמרינן חנ"נ בשאר איסורים כל חתיכה בפני עצמה נהיה חנ"נ ואפילו אם לא אמרינן חנ"נ אלא ע"י בישול, מאחר ואח"כ כשיבשלו את המאכל יאסר צריך ס' כנגד כולו, [כ"כ בשפ"ד]. - ולדעת הש"ך והשפ"ד [סק"י] גם בסכין של איסור, כל שעדיין לא נתבשל נחשב כלכתחלה אבל החכמ"א והיד יהודה כתבו, אפילו שעדיין לא עירבו אותו במאכל כבר נחשב לבדיעבד שגם לדעת הרמ"א נאסר רק כדנ"ט.

ומבואר בש"ך [סק"ה] שאפשר לטעום את החלק שנשאר ממנו, ובשפ"ד כתב שגם הט"ז [סק"ב] שכתב שלא מהני טעימה זה רק לכתחלה, אבל בדיעבד מודה שמהני טעימה, אמנם טעימה זו היא רק בדיעבד שכבר טיגנו חלק במין ההפכי. - אלא שברע"א נשאר בצ"ע, שלכאורה לא מהני טעימה במקום אחד כדי להתיר החלק השני, וכ"כ ביד יהודה.

ג. לפניו שני סכינים, חלבי ובשרי, ומסתפק האם חתך את הבצל בשניהם או רק באחד מהם.

1. מה דין המאכל והקדרה.
2. האם יש הבדל אם ברור לו ששניהם בני יומן, או ששניהם אינם בני יומן. או שאחד אינו ב"י.
3. וכן אם הסכינים בשריים וחלביים רק ע"י שחתכו בהם בשר או פיצה שכבר היו בצלחת.
4. אם בתחילה לא חתך ממש את גוף הצנון, אלא את העלים היוצאים ממנו בסמוך ממש לגוף הבצל והצנון, או קצת רחוק ממנו, בסכין בשרי מה דינו.
5. ומה הדין אם חתך בטעות את השום וכדו' עם סכין של שכנו שאינו שומר תומ"צ, או שחתך שום וצנון לפסח ונתחלף לו בטעות בסכין של חמץ, ונודע לו אחרי הבישול.
[ס"א. ט"ז סק"ו, ש"ך סק"ט-י"ג, שפ"ד ס"ס, חכמ"א מ"ד ט"ז, ומ"ט ג', רע"א לעיל סימן כ' סק"ג, יד יהודה סימן ע' ארוך סק"א, חו"ד סק"ח. ביאור הגר"א סק"ט, פ"ת סק"ב, לגול מרעבא]

ג. באינו ב"י מבואר בש"ך [סק"ג] שחוצץ מבצנון, בהצטרף לזה עוד ספק או טעם אחר, המאכל מותר, וכעין זה מוכח דעת הגר"א אבל לדעת השפ"ד, היד יהודה, והחכמ"א, רק במקום שיש ס"ס, מצרפים אבל לא בספק אחד. ובפ"ת הביא בזה מחלוקת.

ובדגול מרבבה כתב שמבואר באו"ה שלא רק הצנון שומין ובצלים עצמם נחשבים לחריף, אלא גם בעלה הסמוך אליהם בשיעור רוחב קש נחשב לחריף, וביד יהודה כתב שמאחר והרמ"א לא הביאו, ע"כ דס"ל שעד סמוך אליו ממש לא נחשב לחריף, ובחכמ"א כתב שאפי' אם לא נשאר רק כדי רוחב קש מותר, ובש"ך [סק"א] כתב שזנבותיהם של השומן ובצלים אוסרים כד"ק.

ד. בצל או שום שנחתכו בסכין חלבי, וטיגנו אותם במחבת פרווה.

1. טיגנו אח"כ בצל אחר באותה מחבת, והכניסו אותו לתוך הטשולנט הבשרי, מה דין הטשולנט.
2. וכן מטחנה בשרית שטחנו בה בשר רותח, ואחר זמן רב טחנו בה שום, חזרת, בצל וכדו', ועירבו אותם בחלבי, האם המאכל מותר באכילה.
3. וכן צנון, שום או חזרת שנחתכו בסכין חלבי, ונתחלף לו וחתך את ההמשך בסמוך למקום שחתך בסכין החלבי, בסכין בשרי או בסכין פרווה, מה דין הסכין הבשרי, ומה דין הסכין הפרווה.
4. אם אחרי שחתך בסכין הפרווה או הבשרי את הבצל שנחתך תחלה בסכין חלבי, חתך באותו סכין בצל או חזרת או שום אחר, מה דינם.
5. וכן שום, צנון, חזרת וכדו' שנחתכו בסכין חלבי, ואח"כ פררו אותם על מגרדת, ואח"כ פררו על אותה מגרדת שום או צנון אחר, ועירבו בכבד וכדו', מה דין הכבד.

6. וכן שום, צנון או חזרת שנחתכו בסכין חלבי, ואח"כ טחן אותם במטחנה, ואח"כ טחן באותה מטחנה שום ובצל אחר ועירבום בכבד וכדו', מה דינם.

7. וכן מי שקנה בשוק צנון או בצל או חזרת או פירות חמוצים, שנחתכו בסכין של המוכר, שחתך בו גם פירות של ערלה, או בצל וכדו' של טבל, או של שביעית שעבר עליהם הביעור, ואח"כ חתך בבית את הצנון או החזרת בסכין שלו או טחן אותם במטחנה שלו, מה דין הסכין והמטחנה.

8. וכן קדרה בשרית שאחרי מעת לעת מבישול הבשר בישלו בה חומץ או תבלינים וכדו', ואח"כ תוך מעת לעת, או אחרי מעת לעת מאז שבישלו בה את התבלינים, בישלו בה בטעות חלבי, מה דין המאכל החלבי. וס"ג, פ"ד סק"ב, חו"ד זילוריס סק"ו, אכן העוזר. פ"ד סק"ב, רע"א סק"ה, פ"ד ל"ד סק"ו, וסק"ב, חו"ד סימן ק"ג זילוריס סק"ט, מג"א תנ"א סק"א, מ"ב סק"א, חכמ"א מ"ט י', אש"א סק"ה, וסימן תמ"ז סק"ב, ומשנ"ז סק"ג, משנ"ז סימן ס"ט סק"א.

ד. דעת המג"א [סקל"ב] וכ"כ המ"ב [סימן תנ"א סק"צ] והחכמ"א [כלל מ"ט י'] שפליטה שנעשה ע"י חריף גם אח"כ במקום אחר, נחשב עדיין לטעם ראשון, אבל האבן העוזר והחור"ד סוברים, שיחשב ככל נתינת טעם שני, כי מהחריף והלאה ממשיך לרדת בדרגה של נתינת טעם. ובפמ"ג מבואר שלדעת המג"א נחשב כאילו מעולם לא היה בכלי, וממילא הרי"ז ככל בר נ"ט ממאכל למאכל שאפילו באלף נאסר, אבל ברע"א חולק עליו. עוד נחלקו הפוסקים, האם מחריף בלוע יוצא גם ללא רוטב. לדעת המג"א יוצא, ובחור"ד נקט שאינו נפלט, ובמ"ב מבואר להדיא לאסור.

אבל כאשר נהיה לטחינה נוזלית, ואח"כ טחנו שוב באותה מטחנה שום או בצל אחר, בזה כתב הפמ"ג [אש"א סימן תנ"א סק"ה] שאינו נחשב לבלוע אלא לבעין, ומבואר בפמ"ג [שפ"ד סימן צ"ד סק"ב] שאם בישלו כל מאכל חריף כגון חומץ וכדו' בקדרה בשרית, ואחרי מעל"ע ממתי שבישלו באותה קדרה בשרי תוך מעל"ע ממתי שבישלו בה את החריף בישלו בקדרה מאכל חלבי, המאכל נאסר, דמאחר ונבלע שוב בקדרה ע"י ובאמצעות החריף נחשב שטעם ראשון של בשר בלוע בקדרה ואוסר, ודלא כמש"כ הש"ך בסימן קכ"ב, ועי"ש בנקוה"כ שבנו נחלק עליו, ובמחצית השקל [על המג"א שם] וכן בישוע"י [כאן סק"ב] כתבו שהדבר תלוי במחלוקת המג"א והאבן העוזר.

ה. מלפפונים שהכניסו אותם לכבישה בתוך קדרה בשרית בת יומה או שאינה בת יומה.

1. לפני שהמלפפונים נתחמצו או אחרי שנתחמצו, העבירים לכלי אחר, האם יכול אח"כ לערבם עם מאכלים חלביים.
 2. וכן אם הכניס את המלפפונים לכבישה בתוך כלי חמץ, ולפני שנתחמצו נזכר והעבירים לכלים חדשים, האם יכול אח"כ להשתמש בהם בפסח.
 3. וכן מי שבישל ירקות בקדרה חלבית שאינה ב"י, ואחרי הבישול עירב בהם הרבה שום, בצל ותבלינים, האם יוכל להשתמש בהם במאכלים בשריים.
- [ט"ז סק"ט, משנ"ז ס"ט. חו"ד זילוריס סק"ד, פ"ת סק"ד, רע"א בסימן ק"ג סק"ג, מ"ב סימן תמ"ז סקפ"א, שעה"ל ס"ט סקל"ז].

ה. אחרי שנהיה נ"ט בר נ"ט או נטל"פ לא יועיל החריף, כמבואר בפמ"ג ובשעה"צ, אבל בפ"ת הביא חולק ע"ז. - אבל אם כבש בכלי חמץ לפני הפסח נחלקו הפמ"ג והרע"א והמ"ב בזה.

ו. מלפפון חמוץ שחתכו לשנים בסכין בשרי, והחזיר את חציו לתוך הקופסא עם מי הכבישה.

1. האם יכול לאכול את שאר המלפפונים בחלבי.

2. וכן אם חתכו בטעות עם סכין חלבי כמות של מלפפונים חמוצים לצורך קידוש, שבע ברכות וכדו', האם יכול להגישם למרות שיאכלו אותם עם בשר.

3. וכן אם הכין סלט מפירות חמוצים כתפוחי גרנד, וחתכם בסכין חלבי, האם יכול לאכול אותם בסעודת שבת.

4. מה הדין בזה אם מסתפק האם חתכם בסכין חלבי או בשרי.

5. בכל הנ"ל, האם יש חילוק אם הסכין החלבי היה בן יומו, או שלא היה בן יומו.

6. וכן אם קילף את התפוחים במקלף של שכנו שאינו שומר תומ"צ, שיש לחוש שקילף בו פירות של ערלה או ירקות של שביעית, האם מותרים התפוחים באכילה.

וס"ב, ט"ז סק"ט, משב"ז ס"ט, וסקי"ג, חו"ד חידושים סק"ט, חכמ"א מ"ט ד' וז', מ"ב תמ"ז סקפ"א, שעה"ל סקקל"ג, בינת אלם מ"ח, מ"ט, חזו"א או"ח קי"ט סקט"ז.

1. לענין פירות החמוצים קצת נחלקו הט"ז המשב"ז [סק"ט] המ"ב והחזו"א. האם מקילין רק באינו ב"י או גם באינו ב"י, והאם בהפסד מועט או מרובה.

והגדרת חריף קצת, בט"ז מבואר שאפילו אם אינו מחומץ הרבה ג"כ נחשב לחריף, דהיינו כדברים החמוצים קצת, וכן נקטו להלכה הפמ"ג והחכמ"א שכל שאפשר לאכול בפני עצמו בנקל נחשב כחריפים קצת, ובדעת תורה כתב שכדי שיחשב לחריף קצת צריך שיהיה אפשר לאכול בפני עצמו ברווח אלא שיהיה ניכר חריפותו, ובספיקות בזה, כתב במשב"ז [סקי"ג] שכל שיש עוד צד ספק להתיר אפשר להקל, ומותר.

ז. הכין קציצות ירקות, והכניס כמות של ירקות במטחנה בשרית ביחד עם מעט בצל או שום, ובישל אותם אח"כ בקדרה חלבית.

1. האם נאסרו באכילה.

2. וכן המכין קציצות דגים, וטחן תחילה את הדגים יחד עם מעט שום ובצל במטחנה בשרית, האם מותר לו לאכול את הדגים עם חלבי – או מי שטחן בשר צונן יחד עם שום ובצל, האם המטחנה נהפכה להיות בשרית.

3. וכן העושה קציצות מבשר טחון שמעורב בו קצת בצל או שום, וטיגן אותם בטעות במחבת חלבית שאינה בת יומה, האם מותרות הקציצות באכילה.

4. וכן מי שהכין קוגל שבתוכו בצל ושום, ואפה אותו בתבנית חלבית שאינה בת יומה, האם מותר לו לאכול את הקוגל עם בשר.

5. והאם צריך להוציא מהקוגל הנ"ל את החתיכות השלמות של השום והבצל.

6. וכן מי שהשרה בצל, צנון וכדו' זמן מה במים וכדו' לנקותם, ואח"כ חתכם בסכין בשרי, האם יכול לאכלם עם חלבי.
ז"ה ס"ב רמ"א, ט"ז סימן ק"ג סק"ט, מג"א סימן תמ"ז סקל"ט, משנ"ב ס"ט סק"ל, ושעה"ל ס"ט סקע"ט, חזו"א או"ח סימן קי"ט סוף סקי"ח ד"ה כתב במ"ב, פ"ת סימן ע' סק"ז, יד יהודה ס"ט קל"ר סקנ"ז, חו"ד סימן ז"ה זיאו"ס סק"ה, משב"ז סימן ק"ח סק"ה, סימן תמ"ז ס"ח ט"ז, מג"א, וא"כ, יד יהודה סימן ז"ה ארוך סקי"ה, וסקכ"א, בינת אלם סוף סימן מ"ח-מ"ט.

ז. ברמ"א [צ"ה ס"ב] מבואר שחריף רק אם רובו חריף, ובמג"א הביא מהש"ך שכדי שיתבטל כח החריף, צריך שהמים שמבטלו יהיה רוב יותר ממנו, וחולק עליו וכתב שהכל לפי ראות עיני המורה, ובמ"ב כתב שכשיש רוב מים או דברים אחרים מבטלים כח החריף, ובחזו"א חולק שא"א ליתן שיעור, והכל תלוי לפי כח חוזק החריפות, ובט"ז כתב שצריך שיהיה נרגש חלק גדול של החריפות.

וכשהרוב הוא מאכלים אחרים כתב בחו"ד שאפי' אם הבצל החרף ניכר בעין לא צריך להסירו [וכן מבואר במשב"ז בסימן ק"ה סק"ה].

ומבואר בט"ז [צ"ז סק"א ועוד] שהחרף מבליע טעם לתוך כלי, גם אם רק מעורב עמו בשר, בכוחו ע"י הדוחקא להבליע את הבשר שעמו ונחשב לענין זה גם הבשר כחרף וכשטוחנים מאכל במורה עם מעט חרף, בבינת אדם כתב שכשהחרף הוא מועט אין בכוחו לפעול ולהבליע מה שמעורב עמו, אבל להפליט מה שבלוע בכלי מבואר במ"ב [סימן תנ"א סק"צ] שכן בכח החרף כשנפגש בעצמו עם הכלי להפליטו. [ועיין מש"כ בזה בספר דבר חרף סימן י"ג] ובנשרו בהרבה מים מבואר במג"א [בסימן תמ"ז סק"ח ובמ"ב שם] שמאבדין חריפותם,

ח. בישלו מיץ לימון בקדרה בשרית בת יומה, או אינה בת יומה. ועירבו אותו עם כף חלבית בת יומה, או אינה בת יומה.

1. מה דין מיץ הלימון והכלים.
 2. מה הדין אם לפני הבישול כבר עירבו בתוך מיץ הלימון סוכר.
 3. וכן אם חתך כמות של לימונים, חלקם בסכין בשרי וחלקם בסכין חלבי, ואח"כ סחט את כולם לאותו כלי, מה דין מיץ הלימון.
 4. מה הדין אם הלימונים נחתכו בחנות ירקות בסכין של המוכר שאינו שומר כשרות.
 5. וכן מי שחתך לימון בסכין בשרי וסחט אותו על עוגה חלבית, מה דינה. [ס"ג-ד, ט"ז סק"כ, חכמ"א מ"ט ח'. משנ"ב תמ"ז סקפ"א. חזו"א או"ח קי"ט סקט"ז, משנ"ב סק"ט, חו"ד חידושים סק"ט, משנ"ב תמ"ז סק"ס ט"ז סק"כ, משנ"ב ט"ז סק"כ, ביאור הגר"א סק"ד].
- ת. בט"ז [סקי"ב] מבואר שלימון נחשב חרף קצת. ומבואר במשב"ז ומשנ"ב שאם מיתקן, מאבד את החרפות שלו. ולענין דוחקא, לדעת הש"ך נחשב לחרף קצת, ואין בכוחו להשביח מה שבלוע בתוך הסכין, ורק מה שבלוע בדופן הסכין בכוחו להשביח, ואותו המעט שבדופני הסכין מתבטל ע"י כמה חתוכים, אמנם בש"ך בצד השני כתב, וכן מבואר בביאור הגר"א [סקי"ד] שדין לימון שוה לכל חרף ואסור, ובין ע"י סכין ובין ע"י מסחטה כל דוחקא משביח. והפמ"ג חולק על הט"ז שמדמה לימונים לכרוב לאיסור, שלימונים קיל טפי.**

ט. שום, צנון, בצל, מלפפון חמוץ, שנחתכו בסכין פרווה ע"ג צלחת בשרית.

1. מה דינם, ומה דין הסכין.
2. וכן אם נחתכו בסכין חלבי ע"ג צלחת בשרית, מה דינם ומה דין הסכין והצלחת.
3. וכן אם חתך זיתים או תפוחי גרנד או מלפפונים חמוצים ע"ג צלחת, ונודע לו אח"כ שהם של ערלה, או של שביעית אחרי הביעור, מה דין הצלחת והסכין.
4. וכן אם נמצא בבית חולים ושאל צלחת משכנו שאינו שומר תומ"צ, וחתך עליו דברים אלו, מה דינם ומה דין הסכין. [חכמ"א נ"ו ס"ו, דעת תורה ס"א, דרכ"ת סימן ז"א סק"ט].

ט. בחכמ"א כתב שדבר חרף שחתכו אותו ע"ג צלחת של איסור, מקום החתך אפילו דיעבד אסור, אמנם לא נתפרש מהו מקום החתך, גם נראה בפשטות מדבריו שהסכין לא נאסר, אבל בשו"ת טוטו"ד כתב בפשיטות ע"פ דברי החכמ"א, שאם הצלחת היתה של איסור, גם המאכל וגם הסכין נאסרים.

